

JÄMSTÄLLDHETSRAPPORT

BACKLASH FÖR JÄMSTÄLLDHETEN I EUROPA

Författare: Svenska Socialdemokrater i Europaparlamentet
Mars 2019

Innehåll

Abstrakt: Jämställdhetsrapport. Socialdemokraterna i Europaparlamentet	2
Backlash för jämställdheten i Europa	4
Dagens EU.....	5
Jämställdhet, tillväxt och sysselsättning.....	9
Kvinnors utsatta situation på arbetsmarknaden.....	11
Våld mot kvinnor	13
Sexuella och reproduktiva rättigheter.....	14
Kvinnor i ledande positioner	16
Trafficking och prostitution i EU.....	17
Klimatet måste räddas.....	17
Internationell handel, utrikespolitik och jämställdhet	18
Jämställdhetsperspektiv på EU:s jordbrukspolitik.....	19
Revisionsrätten och Olaf	19
Åtgärdsprogrammet.....	21
Referenser	29

Abstrakt: Jämställdhetsrapport. Socialdemokraterna i Europaparlamentet

Historien visar att varje gång jämställdheten vinner ny mark, slår konservativa krafter tillbaka.

Det senaste decenniet har vi bevittnat ett aktivt motstånd mot jämställdhet och kvinnors grundläggande mänskliga rättigheter. Flera oberoende utredningar har visat att det faktiskt går bakåt för jämställdheten inom EU. Gender Equality Index visar på att uthålliga ojämlikheter mellan könen kvarstår med endast marginella framsteg under perioden 2005 till 2015.¹

I dagens EU är var tredje kvinna utan arbete.² I dagens EU ligger också lönegapet fast på 16,1 procent, vilket leder till att den totala inkomstklyftan under helt arbetsliv är 41 procent och pensionsgapet mellan könen i EU är 40 procent.³ Könsklyftan rörande sysselsättning och lön ger upphov till några väldigt uppseende siffror: EU:s BNP skulle kunna öka med 27 procent om arbetsmarknaden var jämställd, jämför man det med den ynka 1procent potentiellt beräknade tillväxten i BNP som ett handelsavtal EU-USA skulle ge, blir siffran häpnadsväckande.⁴ Kort sagt, EU har enormt dyra hemmafruar.

Vi lever i ett EU där en tredjedel av alla kvinnor har upplevt fysiskt och/eller sexuellt våld under sitt vuxna liv, 55 procent av alla kvinnor i EU har blivit utsatta för sexuella trakasserier och en av tjugo kvinnor över 15 år har blivit utsatt för våldtäkt.⁵ Konservativa och högerextremistiska krafter motsätter sig samtidigt lagstiftning mot våld mot kvinnor och sexuella och reproduktiva rättigheter respekteras inte inom unionen.

Nedan presenteras några av de åtgärder som den här rapporten föreslår för att stärka kvinnors frihet och skydda kvinnors rättigheter:

- Inför ett #metoodirektiv. För att skydda alla Europas kvinnor mot sexuella trakasserier på arbetsplatsen.
- En ny strategi för jämställdhet måste komma på plats. För att säkerställa att jämställdhet prioriteras av EU och att kvinnor kommer ut på arbetsmarknaden.
- Inför ett direktiv mot våld mot kvinnor. För att kvinnor inte skall vara utsatta för våld i Europa.
- Jämställdhetsintegrera EU:s budget. För att säkerställa att våra gemensamma medel delas lika mellan könen.

¹ Challenges to women's human rights in the EU - Gender discrimination, sexist hate speech and gender-based violence against women and girls -Contribution to the third Annual Colloquium on Fundamental Rights - November 2017, European Union Agency for Fundamental Rights. p. 3.

² Eurostat, andel av befolkningen i arbetsför ålder som arbetar.

³ Strategiskt åtagande för jämställdhet 2016-2019, Europeiska kommissionen.

⁴ Gender equality, economic growth and employment, Löfström, Åsa Umeå universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten, Institutionen för nationalekonomi.

⁵ McRobbie, A, online-artikel, Open Democracy, Anti-feminism and anti-gender far right politics in Europe and beyond (2018-01-18) <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/angela-mcrobbe/anti-feminism-and-anti-gender-far-right-politics-in-europe-and-be>

Backlash för jämställdheten i Europa

Historien visar att varje gång jämställdheten vinner ny mark, så slår konservativa krafter tillbaka.

Grupper som förespråkar bevarandet av traditionella könsroller underminerar och begränsar på så vis de framsteg som gjorts. I begreppet ”backlash” ingår att motståndaren gör allt för att misskreditera den politiska rörelsen, samtidigt som man försöker stötta de som vill upprätthålla traditionella könsnormer och hierarkier.

Backlashen i EU syns i kulturella och sociala fenomen som ifrågasättandet av #metoo-rörelsens vittnesmål, att katolska grupperingar attackerar könsneutral äktenskapslagstiftning, ifrågasättandet av aborträtten i flertalet länder, tilltagande hatbrott mot kvinnojourer, tillbakadragandet av finansiering av genusstudier i Ungern eller det ökade antalet attacker på rasifierade och HBTQI-personer i Storbritannien efter Brexit-omröstningen. Det är en dyster bild som också speglas i siffrorna kring exempelvis kvinnors löneutveckling, som gjort ytterst marginella framsteg de senaste åren.^{6 7}

Det verkar som att utvecklingen går tillbaka snabbare än förut. Den feministiska rörelsen hotar den konservativa synen på en så kallad naturlig ordning bestående av idén om 1960-talets kärnfamilj. Europas progressiva krafter måste uppmärksamma detta mer, för backlashens utsträckning har inte riktigt fastnat i vårt gemensamma medvetande.

Syftet med den här rapporten är att larma, att utvecklingen kring jämställdheten i Europa inte är en ständigt framåtriktad process som tryggt rullar på och vinner nya marker. Vi måste uppmärksamma och reagera på motgångarna, både genom att ta ut trollen i ljuset men också genom kraftfulla feministiska politiska reformer. För det är endast så en utveckling som inte gynnar kvinnor kan stoppas.

Vi svenska socialdemokrater i Europaparlamentet har länge ansett att det finns en bristande kunskap kring EU-perspektivet i den nationella jämställdhetspolitiska debatten. Av den anledningen kom vi ut med rapporten ”*Jämställdhet lönar sig - Åtgärdsprogram för jämställdhet, tillväxt och jobb i Sverige och Europa*” inför valet 2009. Denna nya rapport är tänkt att vara en uppdaterad och utvecklad version av den förra. Rapporten som presenterades av oss år 2009 saknade också ett mycket avgörande perspektiv av diskrimineringen av kvinnor - kvinnor och våld. Våld, sexuellt våld och sexuella trakasserier som är en form av sexuellt våld är den mest extrema och långlivade formen av könsdiskriminering. En tredjedel av alla kvinnor i EU har upplevt fysiskt och/eller sexuellt våld under sitt vuxna liv, 55procent av alla kvinnor i EU har blivit utsatta för sexuella trakasserier.⁸ Syftet med den här rapporten är att ge en bred bild av läget för jämställdheten i Europa snarare än att presentera alla nyanser och förklaringar till varför det ser ut som det gör. Kvinnor och män skall inte på något område eller i något sammanhang begränsas av sitt kön, utan

⁶ McRobbie, A, online-artikel, Open Democracy, Anti-feminism and anti-gender far right politics in Europe and beyond (2018-01-18) <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/angela-mcrobbe/anti-feminism-and-anti-gender-far-right-politics-in-europe-and-be>

⁷ Schilter, C (2018) Hate Crime after the Brexit Vote: Heterogeneity Analysis based on a Universal Treatment London School of Economics, <http://www.lse.ac.uk/economics/Assets/Documents/job-market-candidates-2018-2019/JobMarketPaper-ClaudioSchilter.pdf>

⁸ FRA (2014) Våld mot kvinnor: en undersökning omfattande hela EU.

<https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det är den självklara och centrala utgångspunkten för den här rapporten.

Vi anser att för att kunna slå tillbaka mot backlashen måste vi också fortsätta samarbeta inom EU och tillsammans kämpa mot de konservativa och högerextremistiska krafterna i Europa. I den snabba takt som Europa vävs samman är det allt mer ohållbar att enbart inneha och driva ett nationellt perspektiv på jämställdhet. Samtidigt som jämställdhetsutvecklingen i Europa påverkar oss allt mer, får vi svenskar också större möjligheter att främja en god utveckling i andra länder.

I slutet på rapporten presenterar vi en lista på reformer som vi vill se i framtidens EU. Vi hoppas att den här rapporten ska kunna bidra till en ökad kunskap kring jämställdheten i EU - vad som går åt fel håll, men framförallt - vad som behöver göras för att det ska bli bättre.

Dagens EU

För att förstå läget för jämställdheten i Europa är det viktigt att ha en överblick över de stora politiska utmaningar som unionen brottas med idag. Den här delen av rapporten ger en beskrivning av hur unionens ekonomiska svårigheter, motståndet mot kvinnors rättigheter, framväxten av den organiserade anti-feminismen, högerpopulismens frammarsch, brexit och socialdemokratiens kris påverkar jämställdhetsutvecklingen i unionen. Med risk för att avslöja slutet - det ser inte särskilt ljus ut.

Ekonomiska svårigheter. En av de politiska utmaningar som unionen står inför handlar om EUs ekonomi. Även om tillväxten sen krisen 2008 varit skaplig, så har den inte varit särskilt stark. Nu befinner vi oss också i ett läge där det finns ett överhängande hot om en ny ekonomisk kris. För att kunna möta de här utmaningarna måste EU bli mer jämställt. Reformerna som stärker kvinnors ställning på arbetsmarknaden och i samhället i stort får ekonomin att växa. Trots det har jämställdhetsarbetet de senaste åren stagnerat och rejäla jämställdhetsreformer har lyst med sin frånvaro. Krisen innebar också stora nedskärningar i offentlig sektor i de flesta av EU:s medlemsländer, vilket vi vet drabbar kvinnor i större utsträckning än män. De ekonomiska vinsterna med ökad jämställdhet till trots, kan vi konstatera att i ett ekonomiskt omskakat Europa har frågan hamnat långt ned på den politiska dagordningen.

Motstånd mot kvinnors rättigheter. Det senaste decenniet har vi också bevittnat ett aktivt motstånd mot jämställdhet och kvinnors grundläggande mänskliga rättigheter. Ser man på effekterna inom unionen så har Gender Equality Index visat på uthålliga ojämlikheter mellan könen kvarstår, med endast marginella framsteg under perioden 2005 till 2015.⁹ En oberoende utredning utförd av Europaparlamentets policy-avdelning för medborgares rättigheter och konstitutionella frågor visade att backlashen för jämställdheten inom EU har skett de senaste åren och framförallt inom områdena utbildning, sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, förebyggande insatser mot kvinnomisshandel och våld mot kvinnor, arbetsmiljö samt kring det faktiska utrymmet som försvarare av kvinnors rättigheter och dess icke-statliga organisationer har att verka på.¹⁰ Som konsekvens av backlashen var kvinnors rättigheter också temat för det årliga colloquium av grundläggande rättigheter 2017, som kommissionen organiserade under rubriken ”Kvinnors rättigheter i turbulenta tider”.

Framväxten av den organiserade anti-feminismen. I Tyskland konstaterade Friedrich-Ebert Foundation Research att det hittills marginella fenomenet ”masculinism” indikerar på en ny modern anti-feminism som är mer organiserad än tidigare och har sin huvudsakliga verksamhet på internet. Man använder sig av metoder som att dominera kommentarsfält på tidningar på nätet och därigenom blockerar andra åsikter att komma till tals.¹¹ Den sammanlänkade rörelsen trakasserar och hotar uttalade feministiska journalister, forskare och politiker och i Tyskland har rörelsen publicerat adresser för anonyma kvinnojourer där offer för våld i hemmet befinner sig. Det tyska federala ministeriet för familj, äldre, kvinnor och unga beskriver fenomenet som en radikal anti-feministisk motståndare till likvärdig politik och försvarar en förutsatt ”naturlig könsordning”.¹² På en europeisk nivå har motståndet mot sexuella och reproduktiva rättigheter varit synligt under

⁹ FRA (2017) Challenges to women's human rights in the EU - Gender discrimination, sexist hate speech and gender-based violence against women and girls -Contribution to the third Annual Colloquium on Fundamental Rights.

¹⁰ Europeiska kommissionen (2017) Women's rights in turbulent times: Conclusions of the 2017 Annual Colloquium on Fundamental Rights.

¹¹ Claus, R (2014) Maskulismus, Antifeminismus zwischen vermeintlicher Salonfähigkeit und unverhohlenenm Frauenhass. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.

¹² FRA (2017) Challenges to women's human rights in the EU. Gender discrimination, sexist hate speech and gender-based violence against women and girls. European Union Agency for Fundamental Rights.

en lång tid. Anti-abortrörelsen började vinna allt mer mark under tidiga 00-talet, särskilt i länder som Kroatien, Frankrike, Tyskland, Italien, Polen, Slovakien, Slovenien och Spanien. Över den europeiska kontinenten har dryga 500 organisationer identifierats som en del av anti-abortrörelsen. Det faktum att anti-abortrörelsen har tagit plats på EU-nivå är däremot en relativt ny trend.

Högerpopulismen vinner mark. Vi anser att en av de absolut största utmaningarna för dagens EU är den växande högerpopulismen. Den ekonomiska krisen 2008 och den så kallade flyktingkrisen 2015 är två troliga orsaker till att högerpopulism och högerextremism vunnit både i opinionen men även stärkt sin politiska närvaro i EU-länderna. Kriserna är på så sätt starkt sammanflätade med varandra. I dagens EU är också hatbrott och diskriminering stora problem för många enskilda människor men även samhället i stort.

Ett tydligt exempel på rasism i Europa är uppgången av hatbrott. Det ska sägas att det är svårt att få tag på tillförlitliga data om hatbrott, då en liten del av medlemsländerna har utförlig statistik, medans andra har stora brister. Men enligt en uppskattning av det antirasistiska nätverket ENAR har hatbrotten ökat under första delen av det här decenniet.¹³ Till detta finns ett mörkertal då många hatbrott förblir oanmälda eller inte räknas av någon nationell myndighet.¹⁴ De europeer som löper störst risk för att utsättas för hatbrott är muslimska kvinnor, människor med afrikanskt ursprung, svarta europeer och romer.¹⁵ ¹⁶ Samtidigt finns brister i uppföljning av polis när brott väl anmäls, enligt en enkät från 2013 uppskattas mellan 40-60procent av alla anmälda hatbrott förbli ouppklarade i Tjeckien och Italien.¹⁷ Högerpopulismen har också en tydlig anti-feministisk prägel. Hatet slår också mot HBTQI-personer, en undersökning från 2014 visar att lesbiska kvinnor och transpersoner är oproportionerligt utsatta för sexuellt våld inom EU.¹⁸

I maj 2019 sker val till Europaparlamentet och mycket pekar på att högerblocket kommer att inneha en fortsatt stabil majoritet i Europaparlamentet – som sen 2009 är en av två lagstiftande organ inom EU. Detta kan antas ha och har haft en stor påverkan på utvecklingen kring jämställdhetsfrågorna på en EU nivå. Nationalismen, högerextremismen och högerpopulismen ger inga lösningar vad det gäller problem som klimatförändringar, tillväxt eller bristande integration och social trygghet. De är kraftigt manligt kodade rörelser som inte bara är främlingsfientliga och rasistiska, utan också anti-feministiska. Den könskonservativa aspekten av högerpopulismen är mycket tydlig på en europeisk nivå, där vi ser brunblå partier driva förslag om att återinföra sambeskattning, inskränka och försöka till att avskaffa aborträtten, ge bidrag till hemmavarande fruar och inget eller mycket lite stöd till kvinnojourer. Europas höger står alltså inför ett hårt tryck från den bruna änden på GAL-TAN skalan, där konservativa och marknadsliberaler i flera fall inte klarar att hålla ihop kring grundläggande demokratiska värderingar rörande jämställdhet, invandring och HBTQI-rättigheter.

Rättsstatsprincipen i fara i Ungern, Polen, Rumänien och Bulgarien. Ett annat orosmoln i dagens EU är korruption och bristande respekt mot demokratiska principer i vissa medlemsländer. Det utgör en stor utmaning för EU - hur ska man hantera att några medlemsländer medvetet underminerat integriteten i sina demokratiska institutioner? Nu har kommissionen föreslagit att EU bör kunna

¹³ ENAR (2015) Shadow report on racist crime in Europe 2013-2014, https://www.cms.hr/system/article_document/doc/189/ENAR_Shadow_report_Racist_crime_in_Europe.pdf

¹⁴ FRA brief, (2013) Crimes motivated by hatred and prejudice in the EU

¹⁵ FRA report, (2018) Hate crime recording and data collection practice across the EU

¹⁶ Draper, L, online-artikel i Newsweek, (2015-06-05) <https://www.newsweek.com/racismracisteueuropean-unionreportroma-605169>

¹⁷ ENAR, rapport, Racism & Discrimination in Employment in Europe 2013-2017

¹⁸FRA, faktablad (2014) EU LGBT survey - European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey - Main results <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-main>

dra tillbaka stöd till länder som inte lever upp till rättsstatens principer, ett förslag som såklart möter motstånd hos länderna i fråga. Ett annat sätt för EU att straffa länderna är att dra tillbaka rösträtten i rådet, ett så kallat artikel 7-förfarande.

I Ungern så är den generella utvecklingen oroande. Premiärminister Victor Orbán har utökat sin makt över domstolsväsendet, inskränkt press- religions- och föreningsfriheten samt skrivit om konstitutionen till sin fördel. Yttrandefriheten blir mer och mer begränsad och regeringen har inrättat en ny myndighet vars uppgift är att granska och bötfälla medier som är ”obalanserade eller kränker traditionella värderingar”. Dagens Ungern är också enormt ojämförbar. I Orbáns regering sitter en kvinnlig minister, utan portfölj och endast var tionde parlamentsledamot är kvinna. Sen årsskiftet 2018/2019 räknas inte heller genusstudier som en akademisk vetenskap i Ungern och har därför inte rätt till några statliga anslag eller universitetsackreditering. I april 2017 drev Orbán igenom ett tillägg i lagen om högre utbildning för att kunna stänga ner det progressiva Centraleuropeiska universitetet (CEU) i Budapest, I december 2018 beslöt CEU för att flytta till Wien efter ett och ett halvt år av påtryckningar från regeringen. Det här är första gången som ett EU land tvingar en akademisk institution att fly land. Andrea Pető, genusprofessor vid CEU, anser att nedstängningen är en del av det auktoritära nationsprojekt som Fidesz och Victor Orbán kallar för *”kristen demokrati”*, vilket stämmer väl överens med det uttalande som en av regeringens talespersoner gav till CNN i samband med ifrågasättandet av genusstudier som akademisk vetenskap: *”Regeringens ståndpunkt är att en människa föds som antingen man eller kvinna och vi anser inte att det är acceptabelt att prata om socialt konstruerade genus i stället för biologiska kön”*. Regeringen har också sagt att skattemedel endast bör gå till studieprogram i familjepolitik kopplade till ökat barnafödande.¹⁹

Även situationen i Polen är problematisk med beroende rättsväsende, begränsningar av mötesfriheten, förslag på förbud mot abort och begränsningar i mediefriheten. Massiva demonstrationer har ägt rum mot den polska regeringen under de senaste åren.²⁰ Längre ner i rapporten följer ett avsnitt om aborträtten i Polen.

Förutom Polen och Ungern, så är Rumänien och Bulgarien värda att nämnas i kategorin medlemsländer som inte lyckas upprätthålla rättsstatens principer. Rumänien som vid årsskiftet tog över EU:s roterande ordförandeskap och ska leda politiska möten första halvåret 2019 är ett av EU:s mest korrupta länder. Dessutom går utvecklingen åt fel håll när det gäller både korruption och rättsväsendets oberoende. Ett exempel är att den Rumänska socialdemokratiska regeringen har föreslagit lagar som kritiker menar syftar till att skydda korruptionsanklagade politiker samt sparkat chefen på landets anti-korruptionsbyrå. För Bulgariens del finns det stora brister.²¹ Nyligen lade Bulgariens president Rumen Radev in sitt veto mot en anti-korruptionslag med argumentet att den inte skulle vara effektiv. Bulgarien är i likhet med Rumänien också ett av de mest korruperade länderna i EU. Då det är mycket vanligt med mutor finns få utländska investeringar i landet, som också är ett av EU:s fattigaste.

¹⁹ Skarsgård, K, online-artikel i feministiskt perspektiv, Stoppad genusutbildning nytt slag mot Ungerns demokrati (2018-11-02) <https://feministisktperspektiv.se/2018/11/02/ungern-genus/>

²⁰ Europaparlamentets förslag till resolution till följd av uttalanden av rådet och kommissionen i enlighet med artikel 123.2 i arbetsordningen om situationen i fråga om rättstatlighet och demokrati i Polen (2017/2931(RSP)) (2017-11-10), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B8-2017-0595+0+DOC+XML+V0//SV>

²¹ Europeiska kommissionens hemsida, undersida: Cooperation and Verification Mechanism for Bulgaria and Romania, (hämtad 2019-01-31), https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm/cooperation-and-verification-mechanism-bulgaria-and-romania_en

Brexit kan slå hårt mot kvinnorna. Ytterligare en utmaning är den stora osäkerheten kring Storbritanniens utträde ur EU. Då Brexits effekter verkar vara dolda i dunkel för alla, inklusive EU-kommissionen och den brittiska regeringen, kan vi endast spekulera i vad det kommer få för kortsiktiga och långsiktiga effekter. En sak är dock säker – brexit är något som vi feminister bör hålla ögonen på. Bristande arbetsmarknadsreglering och kvinnors förvärrade ekonomiska ställning förutspås bli stora problem enligt en oberoende utredning gjord av Women's Budget Group och The Fawcett Society från mars 2018.²² En stor del av den jämställdhetsutveckling som finns i Storbritannien är ett resultat av att EU drivit på kring progressiv lagstiftning. Exempelvis drogs Storbritannien inför EU-domstolen för att kvinnor skulle ha rätt till lika lön, samt att garantera att deltidsarbetade, vilka till största del är kvinnor, skulle ha samma timlön som heltidsarbetare. EU tvingade också Storbritannien att införa mammaledighet för alla arbetande kvinnor och hindrade brittiska arbetsgivare från att kunna sparka gravida kvinnor.²³

Förutom att EU-regler kring kvinnors rättigheter på arbetsmarknaden försvinner så kan brexit innebära en ekonomisk kris som med största sannolikhet kommer drabba kvinnor hårdare än män. I det fall att brexit orsakar betydande ekonomisk skada i landet finns också oro för att det kommer leda till stora nedskärningar i det brittiska välfärdssystemet – som är en sektor dominerad av kvinnlig arbetskraft. Kvinnor använder också offentliga tjänster i större utsträckning och skulle också drabbas mer utifrån den aspekten. När det kommer till politisk vilja att förändra ojämlikhet och ojämställdhet kommer också frånvaron av Labour vara kännbar i just Europaparlamentet, där det brittiska socialdemokratiska partiet utgör 19 mandat av ledamöterna i den socialdemokratiska gruppen. Labour har varit en av de starkaste allierade vi svenska socialdemokrater har haft när det gäller många progressiva frågor, inklusive de som rör jämställdhet mellan kvinnor och män.

Socialdemokratin krisar. Sist men inte minst, så är socialdemokratin i Europa ytterligare ett stort orosmoln i dagens EU. I Frankrike finns det socialdemokratiska *Parti Socialiste* i princip inte längre till. En nedåtgående utveckling ser vi i Tyskland där SPD gjorde sitt sämsta val sen andra världskriget med 20,5 procent av väljarstödet. I ljuset av gula västarna å ena sidan och klimatrörelsen på den andra har den europeiska socialdemokratin inte lyckats kommunicera politik som svarar på människors oro inför framtiden. Det måste vi gemensamt ändra på med en tydlig socialdemokratisk vision för ett jämlikt, jämställt och miljömässigt hållbart Europa. Det arbetet har påbörjat på EU-nivå där europeiska socialdemokrater aktivt arbetar för att säkra en rättvisare ansvarsfördelning kring de utmaningar som EU har efter finanskrisen och kring klimatförändringarna. Den europeiska högern dominerar Europa och EU:s institutioner - vilket har resulterat i växande klyftor, ojämlikhet, alltför svaga åtgärder kring klimatkrisen och minskade satsningar på jämställdhet.

Jämställdhet, tillväxt och sysselsättning

Jämställdhet har aldrig varit någon standardvariabel i den ström av tillväxtstudier som den ekonomiska professionen spottar ur sig. Satsningar på jämställdhet har snarare setts som en slags offentlig lyxkonsumtion än som en reell del i tillväxtkalkylen. Lyckligtvis börjar den begränsade attityden att förändras, allt fler ekonomer intresserar sig för de ekonomiska vinster som förbättrad jämställdhet kan ge.²⁴ Det råder dock delade meningar om vad ekonomisk tillväxt i grunden har

²²UK Women's Budget Group, (2018), rapport, Exploring the Economic Impact of Brexit on Women <https://wbg.org.uk/wp-content/uploads/2018/03/Economic-Impact-of-Brexit-on-women-briefing-FINAL-1.pdf>

²³ TUC (2016) UK employment rights and the EU <http://bit.ly/2BVGv6z>

²⁴ Löfström (2009), 8f. För det första krävs ett högt resurs- och kompetensutnyttjande i ekonomin för att dessa BNP-effekter ska kunna realiseras. Efterfrågan och innovationsmiljön behöver vara god. Därför är det rimligt att tala om tillväxtpotential snarare än garanterad tillväxt. För det andra uppnås den direkta BNP-effekten delvis genom att hemarbete omvandlas till professionellt arbete och där med börjar räknas med i BNP-måttet. Barn tas exempelvis

för reellt värde och vad som är poängen med höga tillväxttal, och definitivt finns det en debatt om nyttan av tillväxt för planetens långsiktiga hälsa. Oavsett inställning till tillväxt i sig, så har det under de senaste femton åren har det blivit vanligt att argumentera för ökad jämställdhet genom att fokusera på de ekonomiska vinsterna som en förbättrad jämställdhet skulle föra med sig. Effektivitetsvinsterna med jämställdhet är också en av grundbultarna för den nuvarande kommissionens analys kring skillnader i kön. Vi tycker att det är positivt att belysa den ekonomiska vinsten av ökad jämställdhet av framförallt två anledningar: 1) ett ekonomiskt perspektiv kan tydligt mäta kostnaden av bristande jämställdhet och därigenom öppna upp för politiskt reformutrymme 2) för man över jämställdhetsdebatten till en diskurs i termer av ”ekonomisk vinst” så pratar man det språk som många marknadsliberaler, som annars inte brinner för jämställdhet, har svårt att värja sig mot. I ett Europa där den breda debatten som förs är starkt polariserad, biter reformer och idéer som skapar ekonomisk tillväxt, trots att de står för omdanande perspektiv för vissa av aktörerna.

Den största potentialen för tillväxt i EU är alltså ökad sysselsättningsgrad för kvinnor. Sysselsättningsgraden för kvinnor i EU var år 2015 64,3 procent jämfört med 75,9 procent för män. En påtaglig tendens är dock att skillnaderna i sysselsättningsgrad mellan kvinnor och män har minskat över tid. I de flesta fall beror det på att kvinnors sysselsättningsgrad har blivit högre, som i Spanien och Nederländerna t.ex. men i vissa fall beror det främst på att männens sysselsättningsgrad har blivit lägre, t.ex. i Grekland och Cypern.²⁵ En av anledningarna till gapet i sysselsättningsgrad mellan könen är att EU:s kvinnor inte tjänar lika mycket som män, i genomsnitt tjänar EU:s kvinnor 16,1 procent mindre än män per arbetad timme. Sammantaget innebär det att den totala inkomstklyftan mellan könen uppgår till 41 procent under de aktiva åren, vilket i sin tur leder till en pensionsklyfta på 40 procent.²⁶ Skillnaderna i sysselsättning och lön är resultatet av att: 1) EU:s kvinnor, trots universitetsexamen, har lågavlönade yrken 2) kvinnodominerade yrken har lägre löner och högre belastning 3) kvinnor gör längre avbrott i karriären för vård av anhöriga och tar ut mycket mer föräldraledighet än män 4) kvinnor utför enormt mycket mer hushållsarbete än vad män gör samt tar hand om gamla, barn och andra närstående i betydligt större utsträckning. Könsklyftan inom sysselsättning ger upphov till några väldigt uppseende siffror. Enligt en väl citerad studie från 2009 skulle EU:s BNP kunna öka med 27 procent om arbetsmarknaden var jämställd, jämför man det med den ynka 1 procent potentiella beräknade tillväxten i BNP som ett handelsavtal EU-USA skulle ge, blir siffran häpnadsväckande.²⁷

Förutom vinsten av jämställdhet, så utgör ojämställdheten i sig en kostnad för EU. Den totala kostnaden för en lägre sysselsättningsgrad för kvinnor i EU var 370 miljarder euro år 2013, vilket motsvarar 2,8 procent av EU:s BNP.²⁸ Kvinnor jobbar också i betydligt högre utsträckning än män deltid. Mellan medlemsländerna varierar siffran kraftigt, men sammantaget för hela EU jobbar i snitt 30 procent av alla kvinnor på arbetsmarknaden deltid, medans motsvarande siffra är 8 procent

hand om på förskola i stället för i hemmet. Det är lätt att uppfatta detta som bara en siffermässig förändring utan reell substans, men det är det faktiskt inte. När kvinnligt kodat hemarbete professionaliseras ökar den gruppens efterfrågan och skattekraften på ett högst reellt sätt. Det ger muskler åt så väl statsfinanserna som samhällsekonomin i stort. Den ekonomiska dynamik som skapas genom att kvinnor på det här sett tar sig ut på den professionella arbetsmarknaden kallas ”Womenomics”. Matsui et al.

²⁵ Eurostat, 2017. Sysselsättningsstatistik. Andel av befolkningen i arbetsför ålder som arbetar. https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Employment_statistics/sv#Syssels.C3.A4ttningsgrad_efter_k.C3.B6n.2C_.C3.A5lder_och_utbildningsniv.C3.A5

²⁶ Europeiska kommissionen, Strategiskt åtagande för jämställdhet (2016-2019).

²⁷ Löfström, Å (2009) Gender equality, economic growth and employment, Umeå universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten, Institutionen för nationalekonomi

²⁸ EIGE, Ekonomiska fördelar med jämställdhet i EU- hur minskade könsklyftor avseende arbetsmarknadsdeltagande och löner leder till ekonomisk tillväxt.

för män.²⁹ Kvinnligt dominerade branscher i EU är butiksbiträden, städare, personliga assistenter, lärare för de lägre årskurserna, förskollärare samt sekreterare.³⁰ Andelen kvinnor i tekniskt tunga branscher som ingenjörer och inom ICT professioner är fortfarande lågt.³¹ Kvinnor arbetar mindre på arbetsmarknaden, har mindre välbetalda jobb, har fler avbrott i karriären och blir befordrade mer sällan och långsammare än män.³² Dock deltar kvinnor i högre utsträckning än män i högre utbildning. År 2016 avvarade kvinnor för 54 procent av högskolestudenterna i EU, majoriteten av studenterna var män endast för doktorsstudier.³³

Den ofrivilliga deltiden för EU:s kvinnor har legat mellan 23-25 procent de senaste fem åren.³⁴ Gapet mellan könen rörande deltagandet på arbetsmarknaden är särskilt högt för mödrar och kvinnor vårdar andra närstående. 2016 mer än 19 procent av kvinnorna som inte deltog på arbetsmarknaden inom unionen på grund av att de tog hand om barn eller andra närstående.³⁵

Kort sagt, EU har enormt dyra hemmafruar.

Kvinnors utsatta situation på arbetsmarknaden

Det finns en rad anledningar som brukar nämnas till att lönegapet mellan kvinnor och män i EU:s medlemsländer ligger oförändrat på 16 procent. De som brukar diskuteras är att kvinnor jobbar deltid, kvinnor väljer vissa typer av jobb, man gör avbrott i karriären för att ta hand om barn och anhöriga och att det råder diskriminering på arbetsmarknaden, där mäns arbete värderas högre än kvinnors i faktiska pengar. Dessa anledningar är för stora delar av samhället redan kända och något som man i större och mindre utsträckning något man försöker komma åt. Ett arbete som är helt avgörande för kvinnors ekonomiska självbestämmande. Men också ett arbete som uppenbarligen går alldeles för långsamt.

Olika former av obetalt hemarbete i den formella och informella ekonomin³⁶ samt många olika system för arbetslivserfarenhet³⁷ är faktorer som kan samverka med kvinnors utsatta situation på arbetsmarknaden i förhållande till sexuella trakasserier. Lika lön för lika arbete för kvinnor och män är en mycket viktig parameter för att undvika maktmissbruk och främja jämställdhet och respekt för mänsklig värdighet, vilket i sin tur är grundläggande för att bekämpa våld mot kvinnor. Lika lön för lika arbete bör säkerhetsställas genom öppenhet kring löner och lönesättning, rätt till information, likabehandling och lika arbetsmöjligheter samt att kvinnor får tillgång till beslutsfattande poster och högre chefsbefattningar.³⁸

²⁹ COM, 2017. Social scoreboard headline and secondary indicators. The social score board, indicator 02 and 07: Gender equality in the labour market and labour market dynamics <https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/social-scoreboard/> (hämtad 2019-02-26)

³⁰ OECD, 2017. The Pursuit of Gender Equality. An uphill battle.

³¹ EIGE, 2017. Gender segregation in education, training and the labour market.

³² COM, 2018. 2018 Report on equality between women and men in the EU.

³³ Eurostat, 2018. Tertiary education statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tertiary_education_statistics

³⁴ Eurostat, Involuntary part-time employment as percentage of the total part-time employment, by sex and age (procent) females (hämtad 2019-01-12)

³⁵ Europeiska kommissionen, (2018) 2018 Report on equality between women and men in the EU.

³⁶ Såsom självhushållsjordbruk, livsmedelsberedning, vård av barn, äldre eller annan närstående.

³⁷ Såsom lärlingsutbildning, praktik, frivilligt- och ofrivilligt arbete.

³⁸ Europaparlamentet, initiativbetänkande, Picierno, P, Betänkande om åtgärder för att förebygga och bekämpa mobbing och sexuella trakasserier på arbetsplatser, i det offentliga rummet och i politiken i EU. Föredragande Pina Picierno. (2018/2055(INI)).

Kvinnor är de som gynnas mest av ett samhälle som erbjuder god tillgång till barn- och äldreomsorg. Därför är tid en variabel som jämställdhetsdebatten måste ta i beaktning. Kvinnor inom unionen jobbar i snitt sex timmar mer i veckan än män. Det rör både betalt arbete på arbetsmarknaden och obetalt hemarbete.³⁹ Europas konservativa menar på att lösningen för snedfördelningen mellan könen i arbetade timmar är att en person i hushållet ansvarar för försörjningen, och den andra stannar hemma för att utföra det obetalda hemarbetet. I Sverige har de borgerliga partierna velat lösa kvinnors överarbete genom att införa och utöka skattereduktion på rengöring, underhåll och tvättjänster, så kallad RUT-avdrag. En tjänste-möjlighet som genom sin kostnad är reserverade till de personer som har den ekonomiska möjligheten att betala för dem. Inga av dessa lösningar gagnar kvinnors ekonomiska självständighet eller presenterar långtgående lösningar för alla samhällsklasser. Därför är det direkt avgörande för ökad jämställdhet att män och kvinnor delar lika på det obetalda hemarbetet.

Som tidigare nämnt så är bristande barnomsorg är en av de största orsakerna till kvinnors lägre deltagande på arbetsmarknaden. Mellan 2002-2010 pågick ett relativt ambitiöst arbete för att försöka uppnå de så kallade Barcelonamålen om hinder för kvinnors arbetsmarknadsdeltagande. En del medlemsländer har kommit en bit på detta område, men det finns fortfarande mycket kvar att göra. Framförallt saknas barnomsorg under så kallade obekväma arbetstider. Eftersom en relativt stor del av verksamheten i de kvinnodominerade yrkena bedrivs på obekväma arbetstider är detta särskilt viktigt ur ett jämställdhetsperspektiv.

Det finns dock ytterligare en aspekt, som får oss att tro att arbetet för jämställdhet i EU är tillbaka till 60-talet, nämligen det faktum att sambeskattning fortfarande existerar i en kraftig majoritet av EU:s medlemsländer. Sambeskattning innebär att makarna i ett äktenskap vardera beskattas för hälften av den sammanlagda inkomsten. Det innebär att den som tjänar mindre i ett äktenskap får betala lika hög procent skatt som den som tjänar mest. Därigenom drabbar sambeskattning generellt kvinnors inkomst mer än mäns. I Sverige slopades sambeskattningen i en skattereform 1971.⁴⁰ Detta med syftet att underlätta för kvinnor att komma ut på arbetsmarknaden. För det är det som är det största problemet som sambeskattning skapar, att kvinnor stannar hemma. Genom att makarna i ett äktenskap beskattas gemensamt och inte individuellt så tjänar paret ofta mer på att en stannar hemma, tar hand om hushållet, de gemensamma barnen och utför det obetalda hemarbetet. I nästan alla fall leder det till att kvinnan tar det ansvaret. Idag är det bara Sverige och Finland av EU:s medlemsländer som har avskaffat sambeskattningen helt. Länder som Tyskland och Frankrike tillämpar sambeskattning generellt och medlemsländer som Danmark beviljar så kallade överförbara skattebidrag.⁴¹ Resultatet är att Europa har världens bäst utbildade hemmafruar, något vi verkligen inte ska vara stolta över.

Det är mycket allvarligt att ur en svensk horisont se att Sverigedemokraterna och delar av Kristdemokraterna vill driva sambeskattningens återinförande. Det är direkt skadligt för kvinnors möjlighet till att själv bestämma över sin ekonomi och sin egen frihet.

³⁹ Eurofound, (2016). Sixth European working conditions survey.

⁴⁰SOU 2005:73 s68 Föräldraförsäkringsutredningen, Reformerad föräldraförsäkring - Kärlek, omvårdnad, trygghet. Stockholm.

⁴¹ EPRS (2017) Gender equality and taxation in the European Union. Study for the FEMM Committee. Policy department C: Citizen's rights and constitutional affairs.

Våld mot kvinnor

Det absolut grävsta uttrycket för kvinnors underordning i förhållande till män är mäns våld mot kvinnor. Könrelaterat våld mot kvinnor är en fråga om mänskliga rättigheter, ett demokratiskt problem, ett problem i nära relationer, ett jämställdhetsproblem, ett folkhälsoproblem, ett kriminellt problem - det är ett problem för hela samhället..

Av EU:s kvinnor över 15 år har fem procent blivit våldtagna. Samtidigt är mörkertalet stort, och siffran är med största sannolikhet ännu högre. I flera medlemsländers lagstiftning omfattar den juridiska definitionen av våldtäkt mer än att förövaren använder sig av fysiskt tvång. Därför kan omfattningen av våldtäkt inom EU förväntas vara större än 5 procent.⁴² Dessutom så har omkring 12 procent av kvinnorna uppgett att de har utsatts för någon form av sexuella övergrepp eller handlingar av en vuxen före 15 års ålder, vilket motsvarar 21 miljoner kvinnor i EU.⁴³ Vi vet att sexuellt våld har en djupgående inverkan på den drabbades fysiska och psykiska hälsa, både omedelbart och långt senare i livet. Många drabbas av akuta stressreaktioner, PTSD samt fysiska skador och sjukdomar. Den här typen av våld begränsar också kvinnors utrymme i samhället i stort, och är en manifestation av mäns makt över kvinnor. Våld mot kvinnor har också en ekonomisk kostnad för samhället. Den ekonomiska kostnaden för våld mot kvinnor inom EU har uppmätts till 225 837 414 768 euro.⁴⁴ Bara i Sverige beräknas den ekonomiska kostnaden för mäns våld mot kvinnor vara 45.5 miljarder kronor.⁴⁵ Då skall man ha med sig att det psykiska lidandet som offret för mäns våld mot kvinnor får bära med sig inte går att mäta i kronor och ören.

Kommissionens lösning har varit att tillsammans med Europarådet presentera Istanbulkonventionen. I konventionen konstateras att kvinnor och flickor riskerar att utsättas för könrelaterat våld och våld i hemmet i större utsträckning än män. Att förebygga våld mot kvinnor beskrivs som avgörande för att kunna uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män. Istanbulkonventionen är det första juridiskt bindande regionala instrumentet om våld mot kvinnor. Konventionen öppnades för undertecknande vid ett ministermöte i Istanbul i maj 2011, Sverige undertecknade konventionen samma dag och i november 2014 trädde den i kraft i Sverige.⁴⁶

Konventionens definition av våld:

" ... ett brott mot de mänskliga rättigheterna och en form av diskriminering av kvinnor och avser varje fall av könrelaterat våld som leder till, eller troligen kommer att leda till, fysisk, sexuell, psykisk eller ekonomisk skada eller fysiskt, sexuellt, psykiskt eller ekonomiskt lidande för kvinnor, inbegripet hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, oavsett om det sker i ett offentligt eller privat sammanhang." (artikel 3.a.)

Till skillnad från andra definitioner av våld mot kvinnor som till exempel antagits av FN, inkluderar Istanbulkonventionen också ekonomiskt lidande, vilket självklart är mycket positivt. I en förklarande rapport till konventionen skriver man att ekonomiskt lidande kan hänga ihop med psykiskt våld. Enligt Istanbulkonventionen⁴⁷ har stater som ansluter sig till konventionen ett ansvar för att vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder för att förebygga, utreda, straffa

⁴² Siffran baseras på enkätsvaret "Hur ofta har någon tvingat dig till samlag genom att hålla fast sig eller på något sätt göra dig illa efter att du fyllde 15?"

⁴³ FRA (2014) Våld mot kvinnor: en undersökning omfattande hela EU.

<https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

⁴⁴ EIGE (2014). Estimating the costs of gender-based violence in the European Union. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

⁴⁵ SOU 2015:55. Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Stockholm: Socialdepartementet.

⁴⁶ NCK, Istanbulkonventionen. <http://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/mans-vald-mot-kvinnor-ett-globalt-perspektiv/istanbulkonventionen/> (Hämtad 28-02-2019)

⁴⁷ Istanbulkonventionen Artikel 5.2

och gottgöra våldshandlingar som omfattas av konventionen och som begås av icke-statliga aktörer. Trots att konventionen är mycket bra utarbetad och att EU som egen enhet har valt att ratificera den, eller kanske trots allt detta, har flera medlemsstater inte valt att inte ställa sig bakom. Bulgarien och Slovakien har under den senaste tiden motsats sig att ratificera konventionen då de menar att den som helhet ägnar sig åt så kallad ”könsideologi”, västerländsk propaganda och att den är ett hot mot den traditionella kärnfamiljen. Fortfarande har åtta av EUs 28 medlemsstater inte ratificerat konventionen.

Mäns våld mot kvinnor är en konsekvens av patriarkala maktstrukturer som återspeglar sig i den grundläggande synen på kvinnlig och manligt samt sexualitet överlag. Gapet mellan högt ställda politiska mål och välutvecklade konventioner ena sidan och hur detta sedan skall genomföras är mycket oroande. Enligt en EU-omfattande studie från europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter från 2014 om våld mot kvinnor har var tredje kvinna upplevt fysiskt och/eller sexuellt våld under sitt vuxna liv. Upp till 55 procent av alla kvinnor i EU har utsatts för sexuella trakasserier. 32 procent av alla offer i EU uppgav att förövaren var en chef, kollega eller kund. 75 procent av alla kvinnor inom yrken som kräver specifika kvalifikationer eller kvinnor i ledande befattningar har utsatts för sexuella trakasserier. 61 procent av alla kvinnor som arbetar inom tjänstesektorn har utsatts för sexuella trakasserier i EU. Ungefär 90 procent av offren för sexuella trakasserier är kvinnor och ca 10 procent är män.⁴⁸

Kvinnor, särskilt unga kvinnor, utsatts för sexuella trakasserier med hjälp av ny teknik som sociala medier. 20 procent av alla unga kvinnor i åldersgruppen 18-29 år i EU har utsatts för trakasserier på nätet. Man bedömer att en av tio flickor har vid 15 års ålder utsatts för någon form av våld på internet, inklusive nät-stalking och nät-trakasserier. Kvinnor som har en offentlig roll, bland annat journalister och särskilt HBTQ-personer och kvinnor med funktionsnedsättning, är särskilt utsatta för våld på nätet. Forskning har visat att det är särskilt vanligt med trakasserier på arbetsplatser där de flesta chefer är män och där kvinnor har lägre befattningar, såsom underhållnings- och mediebranschen och många andra sektorer som de mansdominerade chefsgrupperna tolererar en sexualisering av arbetstagarna. I företag med fler kvinnliga chefer förekommer däremot färre sexuella trakasserier enligt ett betänkande skrivet av europaparlamentarikern Pina Picierno.⁴⁹

Sexuella och reproduktiva rättigheter

Trots att alla EU:s kvinnor har rätt till sina sexuella och reproduktiva rättigheter är skillnaderna mellan medlemsstaterna gigantiska. Sexuella och reproduktiva rättigheter (SRHR) är ett fundament för att kvinnor skall kunna åtnjuta sina grundläggande mänskliga rättigheter, som i sin tur ingår i EU:s grundläggande värderingar.⁵⁰ Tillgången till sexuella och reproduktiva sjukvårdsprodukter och tjänster är helt avgörande för att dessa rättigheter ska kunna beaktas. Därför är EU:s medlemsländer skyldiga att se till att kvinnor har rätt till högkvalitativ sexuell och reproduktiv hälso- och sjukvård. Men, i praktiken ser det mycket annorlunda ut. Tillgängligheten till säker och högkvalitativ sexuell och reproduktiv hälso- och sjukvård varierar kraftigt mellan medlemsländerna. 38 procent av kvinnorna i Grekland har tillgång till moderna preventivmedel, motsvarande siffra är dryga 90 procent av kvinnorna i Belgien och Frankrike. I Tjeckien, Kroatien

⁴⁸ FRA, 2014. Våld mot kvinnor: en undersökning omfattande hela EU. European union agency for fundamental rights. <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

⁴⁹ Initiative Rapport, 18.07.2018. Betänkande om åtgärder för att förebygga och bekämpa mobbing och sexuella trakasserier på arbetsplatser, i det offentliga rummet och i politiken i EU. Föredragande Pina Picierno. (2018/2055(INI)).

⁵⁰ Council of Europe's Parliament Assembly (2010), Resolution 1763, The right to conscientious objection in lawful medical care, 2010.

och Italien garanterar inte lagen tillgänglighet till sexuell och reproduktiva rättigheter, medans Portugal och Sverige säkerställer tillgång legalt.⁵¹

Den Polska regeringen antog i början av 2017 en lag som minskar kvinnors tillgång till dagen-efter-piller. Kvinnor och flickor över 15 års behöver nu en läkartid och ett recept för att få tillgång till dagen-efter-piller, läkaren kan i sin tur neka utskrivning för dagen-efter-piller med hänvisning till samvetsfriheten.⁵² 2015 kom europeiska läkemedelsmyndigheten med rekommendationer om att åtminstone en typ av dagen-efter-piller⁵³ skall få icke receptbelagd status och därmed finnas tillgänglig att köpa över disk direkt på apotek.⁵⁴ Detta krav uppfylls inte av Polen och Ungern som fortfarande kräver recept på dagen-efter-piller. På Malta finns inga p-piller av någon typ tillgängliga.⁵⁵ Som ovan nämnt säljs inte dagen-efter-piller över disk i Polen, vilket går i strid med de rekommendationer från den europeiska läkemedelsmyndigheten som utfärdades 2015. Men, kvinnor som har privat försäkring har lättare att få tag på dagen-efter-piller, vilket skapar en ekonomisk orättvisa. Därför köper polska kvinnor dagen-efter-piller över nätet, tablettorna är sällan kontrollerade och kan på så sätt inte försäkras om de är säkra. De flesta tablettorna kommer från Nederländerna.⁵⁶

Individens kostnader för sexuella och reproduktiva rättigheter ser också olika ut i medlemsländerna. I Tjeckien och Polen täcks inte preventivmedel av den offentliga sjukförsäkringen, vilket leder till ekonomiska svårigheter för vissa grupper att ta del av detta skydd.⁵⁷

Sociala stigman i t.ex. Italien och Portugal spelar också en avgörande roll för hur kvinnor kan få tillgång till rådgivning och preventivmedel. Tillgängligheten till rådgivning och preventivmedel har också en utbredd stad och land konflikt i hela EU. Det råder också ett kraftigt informationsgap i medlemsländerna. Grundläggande sex- och samlevnadsundervisning i skolan saknas helt i Bulgarien, Kroatien, Ungern, Italien, Litauen, Rumänien, Slovakien och Spanien.⁵⁸

Tillgången till att avsluta en oönskad graviditet är avgörande för att kunna bestämma över sin egen kropp och få tillgång till familjeplanering. Efter kommunismens fall fick Polen en av de mest restriktiva abortlagstiftningarna i Europa. Den nuvarande lagen från 1993 förbjuder alla aborter, utom i fall av våldtäkt eller incest, om graviditeten utgör en hälsorisk för den bärande modern eller om fostret har allvarliga missbildningar. Totalt utförs runt 1000 lagliga aborter i Polen årligen, kvinno- och SRHR- organisationer uppskattar att 80.000-100.000 till 150.000 årligen utförs olagligt

⁵¹ EPRS (2018) Sexual and reproductive health rights and the implication of conscientious objection. Study requested by the FEMM committee, policy department for citizen's rights and constitutional affairs.

⁵² The Guardian, Polish government widely condemned over morning-after pill law (2017-06-26)

⁵³ Av Levonogestrel typ.

⁵⁴ Brand H. (2016) Status of emergency contraceptives in Europe one year after the European medicine agency's recommendation to switch ulipristal acetate to non-prescription status. Public Health Genomics 2016;19:203-210. European medicines agency. Emergency contraceptives.

<https://www.ema.europa.eu/en/medicines/human/referrals/emergency-contraceptives> (Hämtad 20-02-2019).

⁵⁵ ECEC (2016) An update on access to emergency contraception in European Union countries. European consortium for emergency contraception. <http://www.ec-ec.org/custom-content/uploads/2016/04/UPDATE-Access-to-EC-in-EU-countries-ECEC-April2016.pdf> (Hämtad 2019-02-20).

⁵⁶ Enligt Krtstyna Kacpura, Federation for Womens and Family Planning. På seminariet *Together against the backlash on reproductive rights in Europe!* All Of Us-event 2018-06-06, Europaparlamentet, Bryssel.

⁵⁷ EPRS, (2018) Sexual and reproductive health rights and the implications of conscientious objection. Study requested by the FEMM committee. Policy department for citizen's rights and constitutional affairs.

⁵⁸ Europaparlamentet, Corazza Bildt, A-M, Betänkande, 27.11.2017. Betänkande om genomförandet av Europaparlamentet och rådets direktiv 2011/93/EU av den 13 december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi (2015/2129(INI)).

i landet eller utomlands.⁵⁹ Det är alltså mycket svårt att få tillgång till en abort i Polen. Polska abort-aktivister liknar sannolikheten för en polisk kvinna att få en laglig abort vid ett mirakel. Det är utbrett att kvinnor försöker och genomgår egna hemaborter, vilket är medicinskt mycket farligt. Enligt maltesisk lag är det helt olagligt att genomgå någon form av abort. Både den som utför aborten⁶⁰ och den gravida kvinnan är då under straffansvar. Det gäller oavsett om risken med att genomgå hela graviditeten är större än att avbryta den. Straffet för den som orsakar missfallet, oavsett tillvägagångssätt och den havande kvinnan döms till mellan åtta månader och tre års fängelse. Malta har reserverat sig mot konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, på ett flertal punkter, bland annat då rätten till abort. Även vid medlemskap förhandlingarna med EU beviljades landet ett undantag från eventuell framtida gemensam lagstiftning på området. Förbudet mot abort har ett starkt stöd i samhället.^{61 62 63}

Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter Nils Muiznieks har varnat, markerat och uppmanat både Polens regering och regeringen på Malta att legalisera abort, då han menar att tillgång till säker och laglig abort är en grundläggande skyldighet för Europarådets medlemmar. Han menar att "tillgång till säker abort vård" är en fråga om jämlikhet.^{64 65}

Kvinnor i ledande positioner

Ur ett svenskt perspektiv har tillgången till makt och inflytande blivit mer jämnt fördelad mellan kvinnor och män de senaste tio åren, även om det finns exempel på såväl stagnation som en negativ utveckling i vissa avseenden.⁶⁶ Men frågan är vad gör det för skillnad om kvinnor får makt? Vi behöver kvinnor i ledande positioner som faktiskt syns samtidigt som vi behöver kvinnors erfarenheter och kompetens. OECD-studier visar att företag med fler kvinnor i styrelserna är mer lönsamma än företag vars styrelser är sammansatta av enbart män.⁶⁷ Kvotering har visat sig förbättra privata företags resultat och stimulera en bredare ekonomisk tillväxt, samtidigt som kompetens-reserven bland arbetstagare utnyttjas på ett bättre sätt. Dessutom är jämställdhet och mångfald på styrelsenivå är en central demokratisk princip som har positiva ekonomiska effekter, bland annat inkluderande strategiskt beslutsfattande och ett minskat könslönegap. Kvotering på ledande positioner är alltså både "rätt" och "smart" utifrån ett ekonomiskt perspektiv.

Men jämställdheten är inte hjälpt av kvinnor som bara imiterar och anpassar sig till en mansdominerad kultur och politiskt ledarskap. Fenomenet om den så kallade *glass cliff*, glasklippan, kan vara viktig att lyfta här. Glastaket är ett väletablerat fenomen om att kvinnor inte ges möjligheter att ta höga poster och ansvar att leda och styra. Glasklippan är inte lika väletablerad

⁵⁹ ECEC (2016) An update on access to emergency contraception in European Union countries. European consortium for emergency contraception. <http://www.ec-ec.org/custom-content/uploads/2016/04/UPDATE-Access-to-EC-in-EU-countries-ECEC-April2016.pdf> (Hämtad 20-02-2019).

⁶⁰ Läkare eller annan medicinsk kunnig, eller den som bidrar med medicinen som har i syfte att orsaka missfall.

⁶¹ RFSU (2014). Om abort. <https://www.rfsu.se/globalassets/praktikor/om-abort.pdf>

⁶² Utrikesdepartementet (2015) Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Malta 2015-2016. Regeringskansliet <https://www.regeringen.se/498cd9/contentassets/4238e1e0510c4e8eb91eb6f52e8f0dfb/malta--manskliga-rattigheter-demokrati-och-rattsstatens-principer-2015....pdf>

⁶³ Maltesisk lag: Criminal Code chapter 9.

⁶⁴ BBC, (2018-03-26). Poland abortion: Protest against bill imposing new limits <https://www.bbc.com/news/world-europe-43514965>

⁶⁵ Commissioner for Human Rights, 2018. Times of Malta (2018-02-26).

https://www.coe.int/en/web/commissioner/country-monitoring/malta/-/asset_publisher/TZP8peUL0wDD/content/need-to-reform-abortion-law?inheritRedirect=false

⁶⁶ Det råder stora skillnader mellan kommuner vad det gäller andel kvinnor bland fullmäktigeledamöterna, andelen kvinnor i riksdagen har återhämtat sig något under valet 2018 efter en fallande trend.

⁶⁷ Europaparlamentet, 2017. Resolution P8_TA(2017)0364. Kvinnors ekonomiska egenmakt i den privata och den offentliga sektorn i EU. (2017/2008(INI))

men också viktig att ha med sig i diskussionen om kvinnlig representation. Fenomenet innebär att kvinnor ges möjligheter att leda, styra och får tillgång till höga poster och ständigt får nya barriärer som de behöver komma över. Forskning rörande den så kallade glasklippan menar på att kvinnor oftare får tillträde till höga poster under omständigheter av kris och instabilitet. Ett antal studier har visat att kvinnor är mer benägna att stiga i den professionella hierarkin i svåra situationer. Kvinnor får chansen att stiga i graderna när män inte vill. Till exempel ses kvinnor som mer önskvärda för ledande eller politiska ledarskapspositioner i tider av instabilitet och kriser. Sådana utnämningar utsätter kvinnor för en högre risk för misslyckande, kritik och psykisk press, och därmed riskerar att falla av en så kallad osynlig klippa.⁶⁸

Trafficking och prostitution i EU

Ytterligare en aspekt som unionen måste hantera som har bäring på jämställdhetsområdet är människohandeln. EU:s människohandels lagstiftning antogs 2011 och är den form av olaglig verksamhet som ökar snabbast.⁶⁹ Det är viktigt med genusperspektiv i frågan om människohandel, män och kvinnor utsatt för människohandel av helt olika orsaker där kvinnor och flickor utgör 71 procent av offren och 64 procent av alla offer som utsätts för människohandel gör detta för sexuellt utnyttjande och fastnar i prostitution. 65 procent av offren för människohandel är EU-medborgare och alltså inte personer som kommer utanför EU utan personer som redan befinner sig och har medborgarskap i unionen.⁷⁰ Exploateringen av kvinnor för sexuella ändamål är alltså ett mycket utbrett fenomen och ett mycket kraftigt uttryck för mäns överordning över kvinnor.

Klimatet måste räddas

Att rädda klimatet handlar inte bara om utsläppsnivåer och vilka gifter som är lagliga att använda eller inte. Frågan om hur vi hanterar klimatet handlar också om makt och maktfördelning, mänskliga rättigheter, migrationsflöden, ekonomisk fördelning och jämställdhet mellan könen. Frågan har på så sätt bäring på både ekonomi och hur vi organiserar oss. Faktum är att kvinnor släpper ut mindre än män och det är viktigt att ta med i både orsaken till klimatförändringarna men också lösningen till minskade utsläpp.

Koldioxid-avtrycket från manliga EU-medborgare är 25 procent högre än för kvinnliga EU-medborgare, tex. släpper en fransk kvinna ut 32.3 kg CO₂ per dag medans en fransk man släpper ut 39.3 CO₂/dag.⁷¹ Män i Norden konsumerar 40 gram kött mer om dagen än de nordiska kvinnorna. Svenska mäns privata transporter släpper ut dubbelt så mycket koldioxid som svenska kvinnors privata transporter, kvinnor åker i betydligt högre utsträckning kollektivt och cyklar mer.⁷²

FN har visat att kvinnor och barns utsatthet för klimatkatastrofer, som blir vanligare vid klimatförändringar, är 14 gånger större än för män. Av de som lever i extrem fattigdom, 700

⁶⁸ Kulich C & Ryan K. Michelle, (2017) The Glass Cliff. Oxford, Oxford Research Encyclopedia of Business and Management. Subject: Human Resource Management Online Publication Date: Mar 2017

⁶⁹ Snabbare än handeln med vapen och narkotika, människohandel anses också vara en av de mest gynnsamma organiserade brottsligheterna, i ekonomiska mått. EIGE, 2018. Gender-specific measures in anti-trafficking actions. Report.

⁷⁰ Europaparlamentet, (2017) Handel med människor: nästan 16 000 offer inom EU.

<http://www.europarl.europa.eu/news/sv/headlines/society/20171012STO85932/handel-med-manniskor-nastan-16-000-offer-inom-eu>

⁷¹ France's National Institute of Statistics and Economics (INSEE) 24 hours exactly: your personal carbon account, 2011. <http://www.wecf.eu/english/articles/2011/02/gender-climateimpact.php>

⁷² FOI, 2009. Comparing energy use by gender, age and income in some European countries. <https://www.compromisorse.com/upload/estudios/000/101/foir2800.pdf>

miljoner människor är 66 procent kvinnor, dessa lever i de länder som drabbas hårdast av klimatförändringarna. Av världens idag 26 miljoner klimatflyktingar är 20 miljoner kvinnor och barn. 2050 förväntas 200 miljoner människor vara på flykt på grund av klimatförändringarna, inte bara på grund av faktiska förändringar i klimatet men också på grund av krig och konflikt med anledning av resursbrist och torka.^{73 74 75}

Kvinnor drabbas oftast hårdare av klimatförändringar på ett globalt plan. Kvinnor är i en betydligt högre utsträckning beroende av naturresurser genom att dessa i betydligt större utsträckning jobbar som bönder, 60-80 procent av bönderna i det globala-syd är kvinnor, medan männen oftare lönearbetar vilket gör kvinnorna helt beroende av naturens resurser. Trots att kvinnorna i en större utsträckning jobbar som bönder är det nästan uteslutande så att männen äger marken pga. lagstiftning kring ägande och arvsrätt, detta gör de än mer sårbara och minskar deras möjlighet till anpassning på grund av klimatförändringar. Vid extrem hetta, även i Europa drabbas också kvinnor hårdare, där dödligheten är betydligt högre för kvinnor.⁷⁶

Att se hur män påverkar och bidrar till klimatförändringarna är avgörande för att få en rättvis och tydlig bild av problemet. Män åtnjuter oproportionerligt stor andel av samhällets resurser samtidigt som normer om maskulinitet gör att män bidrar mer till klimatförändringarna. Att äta mer vegetariskt, minska på köttkonsumtionen, använda sig av återbruk, åka mer kollektivt, odla och jobba med självförsörjning är saker som privatpersoner kan göra på lokalnivå för att påverka klimatet till det bättre. Detta är aktiviteter som är feminint kodade och där igenom inte premieras av maskulina normer.

Internationell handel, utrikespolitik och jämställdhet

Handelspolitik är inte könsneutral, eftersom handelsliberaliseringar påverkar olika grupper på olika sätt. Effekterna av EU:s handelspolitik kan slå olika för män och för kvinnor eftersom det både inom och utanför EU finns skillnader för kvinnor och män när det gäller bland annat produktionsstrukturer, tillgång till och kontroll över resurser, deltagande på arbetsmarknaden och välfärdssystem. Vi behöver därför ett förbättrat jämställdhetsperspektiv i EU:s handelspolitik, för att skapa en större medvetenhet om hur handelspolitiska beslut påverkar kvinnor respektive män. Utöver de ekonomiska fördelar som ökad jämställdhet kan bidra till säger EU:s fördrag att EU i all sin verksamhet och politik - både inom och utanför unionen - ska främja jämställdhet. Vi har också Agenda 2030-målen för hållbar utveckling, och särskilt mål 5 om jämställdhet, att leva upp till. Vi har därför all anledning att öka medvetandet om jämställdhet i handelspolitiken.

Under tidsperioden 1992–2011 var mer än 90 procent av personerna runt förhandlingsborden män. Av de personer som undertecknade fredsavtal var mer än 96 procent män.⁷⁷

⁷³ UNHCR, 2011. Climate change induced displacement, adoption policy in the context of the UNFCCC climate negotiations. <https://www.unhcr.org/4df9cc309.pdf>

⁷⁴ The World Bank, 2012. World development report, Gender equality and development. <https://siteresources.worldbank.org/INTWDR2012/Resources/7778105-1299699968583/7786210-1315936222006/Complete-Report.pdf>

⁷⁵ The World Bank, 2015. The World Bank annual report.

<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/22550>

⁷⁶ UNHCR, 2011. Climate change induced displacement, adoption policy in the context of the UNFCCC climate negotiations. <https://www.unhcr.org/4df9cc309.pdf>

⁷⁷ UNW, Global study (2015) [www.peacewomen.org/sites/default/files/UNW-GLOBAL-STUDY-1325-2015%20\(1\).pdf](http://www.peacewomen.org/sites/default/files/UNW-GLOBAL-STUDY-1325-2015%20(1).pdf)

Kvinnor äger mindre än 20 procent av världens landresurser. I många länder saknar kvinnor laglig rätt av äga land.⁷⁸ Vi vill att EU ska följa den svenska regeringens exempel och eftersträva att alla kvinnor och flickor fullt ska åtnjuta de mänskliga rättigheterna. Vara fria från fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, medverka i att förebygga och lösa konflikter, delta politiskt inom alla samhällsområden, ha rätt till sina ekonomiska rättigheter och egenmakt samt rätt till sexuell och reproduktiv hälsa.⁷⁹ Där har EU som en global aktör en mycket viktig och avgörande roll att spela.

Jämställdhetsperspektiv på EU:s jordbrukspolitik

Män äger majoriteten EU:s jordbruk och har mer jordbruksmark. Jordbrukssektorn är mansdominerad, cirka 70 procent av EU:s jordbruk ägs av män - även om det skiljer sig mycket mellan medlemsstaterna, i Nederländerna ägs 95 procent av jordbruken av män och i Litauen ägs 53 procent av män. Andelen kvinnliga jordbrukare ökar i EU, men det går mycket långsamt. Ökningen beror till största delen på EU-utvidgningen 2004, östliga EU-länder tenderar att ha fler kvinnliga jordbrukare än resten av EU. Män äger också betydligt mycket mer jordbruksmark än kvinnor, där manliga jordbrukare i snitt har 14,4 hektar jämfört med kvinnliga jordbrukare som i genomsnitt har 6,4 hektar. Jordbruket får hela 38 procent av EUs budget, vilket är enorma summor.⁸⁰

Ytterligare en dimension på ojämställdheten inom EU:s jordbruk är användandet av migrantarbetare. De generella arbetsvillkoren för migrantarbetare är dåliga, där migranter ofta innehar en svag position i relation till sin arbetsgivare. Låga löner, mycket bristfällig levnadsstandard, isolering på grund av långa avstånd till övriga samhället och 24 timmars anställningar gör att jordbruksanställdas situation ibland kan klassas som slavliknande. Detta gäller både EU-migranter, exempelvis rumänska arbetare i Italien och Spanien och migrantarbetare från länder utanför EU. Kvinnliga migrantarbetare är extra utsatta för exploatering, där även könsrelaterat våld och diskriminering förekommer, samt sexuellt utnyttjande, i vissa specifika fall mycket grovt sådant.^{81 82}

Revisionsrätten och Olaf

Revisionsrätten granskar EU:s inkomster och utgifter och kontrollerar att EU:s medel samlas in, används ändamålsenligt och redovisas på ett korrekt sätt. Rätten kontrollerar om EU:s resurser har använts sparsamt, effektivt och ändamålsenligt. Ett kapitel ägnas åt kommissionens användning av kommissionens resultatinformation men är en allmän utvärdering dessa underlag och täcker inte enskilda utgiftsområden. Kommissionen får generellt kritik av revisionsrätten för att man inte tillämpar god praxis när det gäller offentlig resultatrapportering. Hade kommissionens

⁷⁸ World economic forum, (2017) www.weforum.org/agenda/2017/01/women-own-less-than-20-of-the-worlds-land-its-time-to-give-them-equal-property-rights/

⁷⁹ Regeringen, (2014) Handbok i feministisk utrikespolitik, <https://www.regeringen.se/48feb7/contentassets/25cdf346017489ca22bd55e74de22c4/handbok-feministisk-utrikespolitik.pdf>

⁸⁰ Europeiska kommissionen, undersida Future of CAP: Women and farming (hämtad 2019-02-26) https://ec.europa.eu/info/news/future-cap-where-are-all-women_en

⁸¹ Europaparlamentet, (2018) studie för FEMM, The vulnerability to exploitation of women migrant workers in agriculture in the EU: the need for a Human Rights and Gender based approach [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604966/IPOL_STU\(2018\)604966_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604966/IPOL_STU(2018)604966_EN.pdf)

⁸² Elvander, J, Kvinnor utnyttjas som slavar inom Europas jordbruk, online-artikel Flamman, (2018-06-05) PUBLICERAD:31 maj, 201806:05 <http://flamman.se/a/kvinnor-utnyttjas-som-slavar-inom-europas-jordbruk>

resultatrapportering varit mer enhetlig och överskådlig, hade revisionsrätten getts möjlighet att granska och utvärdera informationen.

Europeiska byrån för bedrägeribekämpning (Olaf) är det EU-organ som har till uppgift att avslöja, utreda och stoppa bedrägerier med EU-pengar. I Olaf:s uppdragsbeskrivning ingår att: göra oberoende utredningar av bedrägerier och korruption med EU-medel för att garantera att skattebetalarnas pengar verkligen går till projekt som skapar jobb och tillväxt, bidra till att stärka allmänhetens förtroende för EU-institutionerna genom att utreda allvarliga tjänstefel som begås av EU-anställda och ledamöter vid EU:s institutioner, och utforma en effektiv strategi för bedrägeribekämpning. I Olaf:s årsrapport för 2017 lyfts att ett flertal om misstänkta bedrägerier och felanvändning av EU:s medel har slutförts. Dock finns inga pågående utredningar bedrägeri eller felanvändning av medel när det gäller EU-medel som går till det jämställdhetspolitiska området

Åtgärdsprogrammet

EU:s jämställdhetsarbete sker genom *minimiregler* som medlemsländerna måste uppfylla. EU sätter på så sätt ett golv där medlemsländerna sedan fritt kan välja att gå längre på det jämställdhetspolitiska området. En mycket vanlig påverkansmöjlighet på jämställdhetsområdet inom EU är att *sprida så kallade goda praktiker* mellan medlemsländerna. Att lösningar som har fungerat väl i ett medlemsland kan gå på export till andra medlemsländer. Det är viktiga aspekter att ha med sig för att förstå de åtgärder vi vill se inom EU-samarbetet. Det handlar alltså inte om att exportera mer makt till EU. Syftet är att ta jämställdhetsfrågorna på allvar och göra allt vi kan för att förverkliga kvinnors och mäns lika rättigheter och friheter.

• Inför en övergripande strategi för jämställdhet

Den senaste strategin för jämställdhet löpte ut 2015. Trots att både Europaparlamentet och flera av EUs medlemsländer har krävt att en ny plan för mer jämställdhet, med samma politiskastatus som den gamla har den sittande kommissionen inte presenterat någon. Istället för att hela kommissionen ställer sig bakom strategin, vilket ger större legal tyngd, har den ansvariga kommissionären Vera Jourova antagit ett så kallat arbetsdokument på jämställdhetsområdet för 2016-2019. Det ser vi som djupt allvarligt då ett arbetsdokument i jämförelse med en övergripande strategi sänker statusen för jämställdhetsarbetet inom unionen.

Vi vill därför att den nya kommissionen ska presentera en ny strategi för jämställdhet. De tidigare prioriteringarna om att få in fler kvinnor på arbetsmarknaden, att bekämpa våld mot kvinnor, att avskaffa kvinnlig könsstympning, att främja kvinnligt entreprenörskap och att lägga fram målinriktade initiativ för att få in fler kvinnor på högre befattningar bör ligga kvar. Anledningen till detta är att det har, vilket har konstaterats i denna rapport, hänt ytterst lite på viktiga jämställdhetsområden de senaste tio åren.

Dock vill vi att dessa prioriteringar kompletteras med att kvinnor i högre utsträckning bör få rätt till heltid⁸³, att medlemsländerna tydligt prioriterar att kvinnor kan kombinera arbetsliv och privatliv samt att ytterligare ansträngningar skall göras för att kvinnor sektoriellt kan nå andra typer av yrken.

• Jämställdhetsintegrera EU:s budget

Den enskilda åtgärd som skulle få absolut störst effekter på jämställdheten är en jämställdhetsintegrerad budget. EUs gemensamma budget är våra gemensamma skattemedel. Det är därför viktigt för tilliten, jämlikheten och trovärdigheten att EUs gemensamma medel tillfaller könen lika. Här finns det också en stor möjlighet för EU att faktiskt spara pengar.

Jämställdhetsintegrering sker i vissa delar av EU-systemet, som exempelvis i Europaparlamentets utskott. Jämställdhetsintegrering är också en strategi som Sverige har för att nå jämställdhet inom samtliga politiska områden. Att jämställdhetsintegrera innebär att ett jämställdhetsperspektiv ska integreras i samtliga politiska områden och genomsyra alla led av beslut och genomförande. Frågor som rör jämställdhet kan på detta sätt inte hamna i skymundan eller åsidosättas. De flesta budgetar och utgifter är generella till sin utformning, men även om målen och utgifterna kan vara neutrala,

⁸³ LO: Rätt till heltid och stopp för delade turer, Ett av LO:s vallöften inför Europaparlamentsvalet 2014 samt för valet 2019 enligt Johan Ulvelöf, LO-s valledare (Föreläsning Bommersvik, 2019-02-21).
http://www.lo.se/start/pressmeddelanden/lo_ratt_till_heltid_och_stopp_for_delade_turer (hämtad 2019-02-26)

så påverkar de olika människor på olika sätt. Om mål och utgifter är könsblinda riskerar det att insatser tillfaller män i högre utsträckning än kvinnor. Det beror på att det ekonomiska fördelningssystemet till stor del bygger på traditionella mönster där mäns livsval och prioriteringar står som norm, vilket leder till att större vikt läggs på mäns behov och aktiviteter. Ett konkret exempel på detta är att män gynnas i högre utsträckning av investeringar i vägar än kvinnor. En jämställdhetsintegrerad budget skulle därför också ta hänsyn till kvinnors behov.

- **Inför ett direktiv mot våld mot kvinnor**

Med anledning av att processen att få Istanbulkonventionen på plats i alla medlemsländer går alldeles för långsamt, och i vissa fall ser ut att inte komma på plats inom en snar framtid, är det avgörande att kommissionen presenterar ett förslag mot våld mot kvinnor. Ett sånt direktiv är viktigt för att säkerställa kvinnors säkerhet och EU:s grundläggande värderingar. Ett direktiv har också i sin konstruktion en rad fördelar i förhållande till en konvention. Det handlar om ytterligare resurser i kontroll av efterlevnad av direktivet och en betydligt större möjlighet att föra statistik på våldets utbredning. På så vis får EU mycket större möjligheter att faktiskt se till att våld mot kvinnor, våld i hemmet och inom äktenskapet är olagligt i alla EU:s medlemsländer. Ett direktiv mot våld mot kvinnor är helt avgörande för att kvinnors ska kunna leva fria liv, fritt från våld.

- **Inför ett #metoodirektiv**

Vi föreslår ett nytt EU-direktiv och reformer för att kvinnor inte skall bli utsatta för sexuella trakasserier och övergrepp på arbetsplatsen. Vi vill genom detta generellt stärka EU:s arbetsmiljöarbete som under lång tid har varit eftersatt. För att uppnå arbetsplatser fria från sexuella trakasserier så måste EU:s lagstiftning stärkas.

En av hörnstenarna i ett sådant direktiv måste vara att få bukt med det missbruk vi ser av sekretessavtal. Sekretessavtal används i flera EU-länder för att tysta offer för sexuella trakasserier. Den här typen av avtal har lyfts som ett mycket stort problem i samband med #metoo-upproppen.

Lagstiftning mot den här typen av sekretessavtal finns redan i flera av medlemsländerna, men långt ifrån alla. EU:s arbetsgivare måste åläggas att tydligt ansvar för att hantera sexuella trakasserier. En viktigt redskap för att åstadkomma förändring är ett ekonomiskt incitament i form av straffavgifter, detta för att säkerhetsställa att arbetsgivare verkligen tar sitt ansvar. Vi vill att de arbetsgivare som ansöker om EU-medel tydligt måste redovisa hur de arbetar mot sexuella trakasserier på arbetsplatsen i sin ansökan. Främjande EU-medel måste helg enkelt leva upp till EU:s grundläggande värderingar, och inte bidra till att sexuella trakasserier kan fortsätta.

Vi konstaterar att EU kan agera som ett föredöme och en positiv inverkan på de många olika typer av arbetsgivare som får resurser i från EU. Arbetsgivarorganisationer och fackföreningar har här också ett ansvar, det är viktigt att de förstår de hinder som kvinnor ställs inför när de ska anmäla sexuella trakasserier, könsdiskriminering och våld på arbetsplatsen.

Vi tror därför att samtliga förslag, förutom det som rör ansökningar av EU-medel, kan ske genom en omarbetning av Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/54/EG av den 5 juli 2006 om genomförandet av principen om lika möjligheter och likabehandling av kvinnor och män i arbetslivet. Det skulle också kunna ske genom ett särskilt separat direktiv rörande sexuella

trakasserier. Brottsofferdirektivet från 2012, fackliga ramavtalet om trakasserier och våld i arbetet samt Istanbulkonventionen bör tas i beaktande.^{84 85}

- **Inför en strategi mot människohandel**

Kommissionen har inte, sedan den förra strategin mot människohandel löpte ut 2016 presenterat någon ny strategi mot människohandel, vilket är mycket allvarligt. Den ansvariga kommissionären Avramopolos har istället valt att publicera en kommunikationsplan, som inte förbinder kommissionen att arbeta med frågan på ett aktivt sätt.

Vi vill att den nya kommissionen ska presentera en ny heltäckande strategi som också innehåller en rekommendation om att kriminalisera användandet av tjänster från människohandelsoffer. Vi vill också att ytterligare åtgärder för att bekämpa efterfrågan på sexköp används i det gränsöverskridande polisiära arbetet, där principen om att följa pengarna ska användas. Vi vill också att strategin ska stärka det legala skyddet under och efter rättsprocesser för människohandelsoffer i hela EU.

En sådan strategi skulle innebära en absolut miniminivå i kampen mot människohandeln. Kommissionen måste åstadkomma detta, annars fortsätter man från EU:s sida skicka signalen till de som tjänar pengar på människohandel att de kan fortsätta att utnyttja människor.

- **Sprid den svenska samtyckeslagen**

Vi vill verka för att alla EU:s medlemsländer har en samtyckeslagstiftning. Den 1 juli 2018 trädde den nya samtyckeslagstiftningen i kraft i Sverige. Den bygger på att sex ska vara frivilligt och att det är olagligt att göra något sexuellt med någon som inte deltar med sitt samtycke. Det behövs helt enkelt inte längre hot eller våld för att någonting skall klassas som en våldtäkt eller ett sexuellt övergrepp.⁸⁶

Utgångspunkten om att sex skall bygga på frivillighet är självklart positivt och lagens konstruktion är ett föredöme i sin syn på våldtäkt och sexuellt övergrepp. Det är självklart något som vi vill sprida i unionen. Belgien, Cypern, Luxemburg, Storbritannien och Tyskland⁸⁷ har alla redan någon typ av samtyckesbaserad definition av våldtäkt i sin lagstiftning, dock är det så klart svårt att direkt översätta juridiska definitioner mellan länder och deras juridiska system. Att överge tvångskonstruktionen till förmån för samtyckeslagstiftning är helt i linje med utvecklingen i folkkrätten. Vi vill därför att samtyckeslagen ska spridas till hela EU.

- **Sprid den svenska sexköpslagen**

Vi vill att den svenska sexköpslagen skall spridas till hela EU. Den svenska sexköpslagen har varit framgångsrik. Sedan det svenska förbudet mot köp av sexuella tjänster trädde i kraft den 1 januari

⁸⁴ Direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd och skydd av dem om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF (brottsofferdirektivet)

⁸⁵ Ramavtalet den 26 april 2007 om trakasserier och våld i arbetet mellan Europeiska fackliga samorganisationen (EFS), BusinessEurope, UEAPME och CEEP.

⁸⁶ Riksdagsförvaltningen, 2018. En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet. Justitieutskottets betänkande 2017/18:JuU29. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/en-ny-sexualbrottslagstiftning-byggd-pa_H501JuU29

⁸⁷ EIGE, 2019. Legal definitions in the EU member states. <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/regulatory-and-legal-framework/legal-definitions-in-the-eu> (Hämtad 27-02-2019).

1999 har antalet människor som utnyttjades i gatuprostitution i Sverige halverats mellan tidsperioden 1999-2008. Farhågorna om att gatuprostitutionen skulle gå under jord har inte heller besannats, prostitution via internet ökade förvisso i Sverige sedan lagen infördes men detta beror inte på sexköpslagen utan på grund av den ökade användningen av internet i allmänhet. Enligt Polismyndigheten⁸⁸ har förbudet mot sexköp förhindrat etableringen av organiserad brottslighet i Sverige. Innan lagen trädde i kraft var det många som var kritiska, men undersökningar som har gjorts efter 2009 visar att lagen har stöd av ca 70 procent av befolkningen. Förbudet mot sexköp har alltså både reducerat prostitutionen och haft en normerande effekt.⁸⁹ Det finns alltså all anledning att sprida den svenska sexköpslagen. Som en bra lösning att komma åt efterfrågan, minska den organiserade brottsligheten och normera frågan om sexköp. Flera medlemsländer har tagit efter den svenska modellen, såsom Nordirland, Irland och Frankrike. Här kan vi gå före och tydligt visa på en så kallad bästa praktik för övriga medlemsländer.

• EU bör aktivt arbeta för minskad löneklyfta i medlemsstaterna

Vi vill att EU ska ta på sig ledartröjan och aktivt verka mot löneskillnader mellan män och kvinnor. Vi vill att EU:s medlemsländer ska arbeta aktivt för att kvinnor faktiskt ska kunna kombinera arbetsliv och privatliv. Det handlar om att medlemsländerna måste göra rejäla investeringar i feministisk infrastruktur genom att bygga ut barn- och äldreomsorg. Det handlar också om att främja flexibla arbetsystem så att kvinnor i ett första steg ska kunna ta sig ut på arbetsmarknaden, för att sedan kunna arbeta heltid i samma utsträckning som män.

Om EU:s kvinnor deltog på arbetsmarknaden skulle det kunna innebära en tillväxt med 27 procent i BNP. Som konstaterats i den här rapporten är låga löner en av anledningarna till att kvinnor arbetar deltid.

Vi vill ha ett EU där kvinnor åtnjuter ekonomisk självständighet och där vi ser lika lön för lika arbete. En del av detta är att medlemsländerna måste ta fram lagbestämmelser och policyer om lika lön och lika arbetsvillkor. Medlemsländerna måste också stoppa könssegregeringen inom olika sektorer och yrken för att kunna åstadkomma detta. Det handlar också om att minska antalet karriär avbrott bland kvinnor i unionen och att aktivt främja en utveckling som leder till att fler kvinnor får tillgång till ledande befattningar. Ytterligare en reform som bör genomföras på medlemsstatsnivå är att möjliggöra så att arbetstagare kan få tillgång till lönestatistik.

Dessa reformer handlar om en växelverkan mellan både vad som skall beslutas på EU-nivå och vad som medlemsländerna skall bestämma över själva.

• EU bör verka mot sambeskattnig

Sambeskattnig är normen i EU:s medlemsländer. Skattefrågan är nationell kompetens och EU bör inte bestämma över medlemsstaternas skattesystem. Däremot vill vi att bästa praktiker inom medlemsländerna ska spridas. Individuell beskattning är en mycket bra lösning på flera jämställdhetsproblem, och något som fler medlemsländer borde införa. Förutom ekonomin i stort innebär individuell beskattning att kvinnor får ökat arbetsmarknadsdeltagande, ekonomiskt självbestämmande och frihet. Som tidigare nämnts är det endast Finland och Sverige som helt och hållet har övergått till individuell beskattning, något som har haft goda effekter på kvinnors arbetsmarknadsdeltagande. Sverige har den högsta sysselsättningsgraden och

⁸⁸ Nuvarande Rikspolisstyrelsen

⁸⁹ Regeringskansliet (2016) Den svenska sexköpslagen har varit framgångsrik.

<https://www.regeringen.se/artiklar/2016/10/den-svenska-sexkopslagen-har-varit-framgangsrik/>

arbetsmarknadsdeltagandet bland kvinnor i hela EU.⁹⁰ Tas sambeskattningen bort blir det ett starkare incitament för kvinnor att börja arbeta. Det skulle vara till hjälp för hela EU.

- **Skärp kontrollen av handeln med preventivmedel och abortpiller**

Vi vill att alla preventivmedel ska vara säkra. Det finns en mängd okontrollerade preparat som en del av kvinnorna i EU köper för att kunna skydda sig mot könssjukdomar, oönskade graviditeter eller för att genomgå en abort. Dessa okontrollerade medel florerar fritt på EU:s inre marknad. Kvinnor utsätts för stora risker när de i mycket akuta situationer beställer hem okontrollerade preparat. En skärpning av kontrollen får dock inte leda till att tillgängligheten begränsas på något sätt. Det är helt avgörande att vi ställer oss i solidaritet med dessa kvinnor och den mycket utsatta situation som de befinner sig i. Vi får inte heller glömma vår egen sexualpolitiska historia, vår mycket progressiva syn på SRHR och lagstiftning beror på att andra länder då gick före.

- **Arbetet för klimatomställningen är en feministisk fråga**

Vi vill fortsätta driva en kraftfull klimatpolitik som är rättvis gentemot alla EU:s medborgare. Det är viktigt att belysa jämställdhetsaspekterna av klimatfrågan på EU nivå då kvinnor åtnjuter en betydligt mindre andel av samhällets resurser än män. Kvinnor drabbas också hårdare av klimatförändringar än män. Kvinnor agerar dessutom mer klimatsmart än män. Dock blir de inte premierade för det.

Vi vill att medvetenheten om att män både åtnjuter oproportionerligt stor andel av samhällets resurser samtidigt som normer om maskulinitet gör att män bidrar mer till klimatförändringarna blir spridda inom EU-sammanhang. Möjligheten att välja hur man vill leva och hur man vill konsumera är genomgående en funktion av kvinnor och mäns olika villkor. Att ställa om samhället mot en hållbar utveckling och fasa ut fossila bränslen handlar om feminism, helt enkelt för att det krävs ett normkritiskt förhållningssätt till hur vi organiserar oss.

- **Hantera skattebetalarnas pengar varsamt och med en jämställd utgångspunkt**

I syfte att granska EU:s användning av skattebetalarnas pengar inom varje politikområde, hade det varit önskvärt om kommissionen tillämpade god praxis när det gäller offentlig resultatrapportering för varje enskilt politikområde, för varje enskilt budgetår, och att informationen sedan granskades och utvärderades i revisionsrättens årsrapport om budget genomförandet. Någon granskning av effektiviteten av hur EU:s medel används när det gäller jämställdhetspolitiken i unionen finns således inte i revisionsrättens årsrapport om budget genomförandet. Det hade såklart varit önskvärt om EU:s blygsamma satsningar på jämställdhetsområdet kunde utvärderas.

- **EU:s forskningsprogram ska gå till kvinnor och män**

EU:s nuvarande forskningsprogram Horizon 2020 är EU:s största forsknings och innovationsprogram någonsin med nästan 80 miljarder euro tillgänglig för finansiering. Programmet har jämställdhets integreras och det finns främjande indikatorer för att öka kvinnors deltagande i programmet. Dock är kraven för lågt satta och handlar framförallt om främjande åtgärder, inte om

⁹⁰ Konjunkturinstitutet (2017) Konjunkturläget mars 2017.

direkta krav för att få tillgång till medel. Här finns det en stor potential, framförallt för att det handlar om så pass mycket pengar.

- **Säkerställ finansiering för jämställdhet**

EU måste säkerställa lämpliga och tillräckliga finansieringsmekanismer för program och åtgärder mot företeelser som drabbar kvinnor i högre utsträckning än män. Här handlar det om att utveckla program och se till att bästa praktiker verkligen sprids inom unionen. Det rör områden som sexuella trakasserier av kvinnor på alla nivåer, med särskilt fokus på hur ny teknik och innovativa metoder kan användas, hur kvinnojourerna och kvinnoorganisationers särskilda arbete kan säkerställas och skyddas och hur rättssystemen bättre kan ta hand om brottsoffer för våld mot kvinnor.

- **Öka antalet kvinnor i ledande positioner**

Vi vill sprida praxis om varvade listor inom politiken. I praktiken för att få fram fler kvinnliga ledare handlar det om att försvara och sprida kunskapen om varvade listor, aktivt nominera och driva kvinnor till höga poster och aktivt supporta de kvinnor som finns på ledande positioner. Vi måste också inse potentialen i att Sverige är ett av få medlemsländer som har kvinnliga politiker med gedigen politisk erfarenhet. Det är något som vi som medlemsland måste nyttja i större utsträckning, både i privat och i offentlig sektor.

- **EU måste bidra till att utveckla barnomsorgen**

Vi vill fortsätta verka för att barnomsorg finns tillgängligt för alla EU:s småbarnsföräldrar. I ett stort antal av EU-medlemsländer skapar kombinationen felriktade bidragssystem, skattesystem och höga barnomsorgstaxor en situation där det knappt lönar sig för en kvinna med små barn att arbeta. Det är en problematik som EU-kommissionen uppmärksammar in sina årliga ekonomisk-politiska rekommendationer till medlemsstaterna.⁹¹ Det är positivt att frågan på det sättet kan lyftas. Vissa av medlemsstaterna har under de senaste åren förbättrat situationen.⁹² Barcelonamålen från 2002 framtagna av europiska rådet innebär att medlemsstaterna bör avskaffa hinder för kvinnors arbetsmarknadsdeltagande, med beaktande av efterfrågan av barnomsorg och i linje med nationella mönster, tillhandahålla barnomsorg till 90 procent av barnen mellan 3 år och den obligatoriska skolåldern och minst 33 procent av alla barn under 3 år. Målet var satt att uppnås 2010. Idag uppfylls det av endast en tredjedel av medlemsländerna.⁹³

- **Fortsätt den inslagna vägen att jämställdhetsintegrera Europaparlamentet**

Europaparlamentet har åtagit sig att jämställdhetsintegreras, något som nu pågår i alla parlamentets utskott. Flera av utskotten har kommit långt i att kräva jämn representation vid seminarier, att könseparerad statistik presenteras i samband med utskottets studier och flera av ledamöterna har tagit initiativ till sektorsspecifika nätverk för att främja kvinnor inom sina politikområden. Det är så klart mycket positivt. Den här processen måste fortsätta, komma på plats och kännas som en

⁹¹ Europeiska kommissionen, (2018) European semester: Country reports.

https://ec.europa.eu/info/publications/2018-european-semester-country-reports_en

⁹² Eurofund, 2017. European quality of life survey 2016.

⁹³ COM, 2017. Social scoreboard headline and secondary indicators. The social score board, indicator 10: Early childhood care. <https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/social-scoreboard/> (hämtad 2019-02-26)

naturlig del av verksamheten inom parlamentets väggar, i alla utskott och i all verksamhet som parlamentet driver. Det är viktigt att parlamentets ledamöter får tillgång till så bra underlag och fakta som möjligt för att fatta så väl genomtänkta beslut som möjligt.

- **EU ska ha en jämställd jordbrukspolitik**

Vi vill att jordbruksbudgeten ska minska, men oavsett så bör de skattemedel som används till jordbrukssektorn användas för att bidra till jämställdhet. Skillnaden är också stor i pensioner, där kvinnor som arbetar på jordbruk ofta inte är ägare och utför mer informellt arbete, och därför inte får rätt till samma typ av bidrag eller pensionsutbetalningar. Vi har inför den kommande jordbruksbudgeten föreslagit att alla medlemsländer måste prioritera kvinnor när de bestämmer vilka som ska få pengar, samt EU:s länder bör skapa speciella finansieringsinstrument som säkerställer bättre tillgång till jordbruksmark och krediter för kvinnor.

- **Utrikespolitik och utvecklingsamarbete måste ta jämställdheten på allvar**

Vi måste fortsätta arbeta för en feministisk utrikespolitik, även i de fall som vi agerar genom EU. Vi vill att EU ska vara en ännu tydligare röst för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter när det kommer till utrikes- och utvecklingspolitiken. EU ska alltid stå upp för alla människors lika rättigheter oavsett sexuell läggning eller könsidentitet.

Vi vill att när EU agerar med gemensam röst i utrikesfrågor så måste jämställdhetsperspektivet alltid finnas med. Genom EU kan vi bidra till en mer säker och mer hållbar värld. Vi tycker att EU ska vara aktivt i utrikes- och säkerhetspolitiken och föra en politik för fri och rättvis handel. Vi tycker att EU och dess medlemsstater ska vara aktiva i genomförandet av de globala hållbarhetsmålen i FN:s Agenda 2030. Runt om i världen är kvinnor förbisedda gällande tillgången till resurser, representation och rättigheter. Uppfylldandet av kvinnors och flickors grundläggande mänskliga rättigheter är en förutsättning för fred, säkerhet och hållbar utveckling.

- **Det måste alltid finnas ett jämställdhetsperspektiv på EUs handelspolitik**

Vi vill att det alltid ska finnas jämställdhetsexpertis bland dem som förhandlar EU:s handelsavtal. Vi vill driva på för att EU ska bli bättre på att inkludera jämställdhet i arbetet inom WTO och EU:s frihandelsavtal. Jämställdhetsfrågor och kvinnors rättigheter har inte beaktats tillräckligt i de analyser som görs av handelsavtalen både innan och efter avtalen trätt i kraft. För bättre analyser behövs bättre och könsuppdelad statistik, som även tar hänsyn till socioekonomisk grupp och typ av sektor. Därför behövs jämställdhetsexpertis bland dem som förhandlar handelsavtalen och inom expertgrupper och rådgivande grupper. Handelsavtalen kan också innehålla särskilda jämställdhetskapitel, som kan fungera som plattform för parterna för mer och bättre samarbete om jämställdhet.

- **Breda och fördjupa ansvarsområdena för EU:s jämställdhetsinstitut EIGE**

Idag finns det ett jämställdhetsorgan, EIGE, som i första hand har i uppdrag att främja jämställdhet. EIGE:s arbete präglas dock av underfinansiering, bristande tillgång till statistik från medlemsländerna. Det vill vi ändra på. EU:s organ för jämställdhet måste kunna göra heltäckande

analyser över läget för jämställdheten i hela unionen och komma med förslag på åtgärder för att minska diskrimineringen av kvinnor, och den ekonomiska snedfördelningen mellan kvinnor och män. Att introducera könsspecifik statistik är också ett mycket tydligt sätt att klargöra skillnaderna mellan könen och ett djärvt sätt att nå positiv verkan.

- **Ge EIGE i uppdrag att utarbeta en ny definition av sexuella trakasserier**

Det finns ett EU-direktiv från 2002 som definierar sexuella trakasserier på ett icke-heltäckande sätt, vilket är en av anledningarna till att definitionen inte används i tillräcklig utsträckning.⁹⁴ Exempelvis inbegriper inte definitionen sexuella trakasserier på nätet, eller tar hänsyn till att kvinnor blir utsatta för sexuella trakasserier utan att själva ”veta om det” - det vill säga att sexuella trakasserier ingår i en patriarkal struktur som kan vara svår att lägga märke till. Då det inte finns någon gemensam etablerad definition av sexuella trakasserier blir det också svårt att hämta in statistik på EU-nivå. Europaparlamentet har åberopat vid ett flertal tillfällen kravet på att en ny definition tas fram och antas. Vi kommer fortsätta arbeta aktivt för att en sådan definition kommer på plats.

⁹⁴ Direktiv 2002/73/EG definierar sexuella trakasserier som följande: när någon form av oönskat verbalt, icke-verbalt eller fysiskt beteende av sexuell natur förekommer som syftar till eller leder till att en persons värdighet kränks, särskilt när en hotfull, fiendlig, förödmjukande eller kränkande stämning skapas.

Referenser

Brand H. (2016) Status of emergency contraceptives in Europe one year after the European medicine agency's recommendation to switch ulipristal acetate to non-prescription status. Public Health Genomics 2016;19:203-210. European medicines agency. Emergency contraceptives.

<https://www.ema.europa.eu/en/medicines/human/referrals/emergency-contraceptives> (Hämtad 20-02-2019).

Claus, R (2014) Maskulismus, Antifeminismus zwischen vermeintlicher Salonfähigkeit und unverhohlenen Frauenhass. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.

Council of Europe's Parliament Assembly (2010), Resolution 1763, The right to conscientious objection in lawful medical care, 2010.

Direktiv 2002/73/EG <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002L0073&from=SV>

Direktiv 2012/29/EU (2012) om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd och skydd av dem om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF (brottsofferdirektivet) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sv/TXT/?uri=CELEX:procent3A32012L0029>

ECEC (2016) An update on access to emergency contraception in European Union countries. European consortium for emergency contraception. <http://www.ec-ec.org/custom-content/uploads/2016/04/UPDATE-Access-to-EC-in-EU-countries-ECEC-April2016.pdf> (Hämtad 2019-02-20).

EIGE (2017) Ekonomiska fördelar med jämställdhet i EU - hur minskade könsklyftor avseende arbetsmarknadsdeltagande och löner leder till ekonomisk tillväxt

https://eige.europa.eu/.../2017.2081_mh0217176svn_pdfweb_20171212100648.pdf

EIGE, 2018. Gender-specific measures in anti-trafficking actions. Report.

ENAR (2015) Shadow report on racist crime in Europe 2013-2014,

https://www.cms.hr/system/article_document/doc/189/ENAR_Shadow_report_Racist_crime_in_Europe.pdf

EIGE (2014). Estimating the costs of gender-based violence in the European Union. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EIGE, (2017) Gender segregation in education, training and the labour market

Elvander, J, Kvinnor utnyttjas som slavar inom Europas jordbruk, online-artikel Flamman, (2018-06-05) PUBLICERAD:31 maj, 201806:05 <http://flamman.se/a/kvinnor-utnyttjas-som-slavar-inom-europas-jordbruk>

ENAR, (2018) rapport, Racism & Discrimination in Employment in Europe 2013-2017

EPRS (2017) Gender equality and taxation in the European Union. Study for the FEMM Committee. Policy department C: Citizen's rights and constitutional affairs.

EPRS (2018) Sexual and reproductive health rights and the implication of conscientious objection. Study requested by the FEMM committee, policy department for citizen's rights and constitutional affairs.

Eurofound, (2016). Sixth European working conditions survey.

Eurofund, (2017). European quality of life survey 2016.

Europaparlamentets förslag till resolution till följd av uttalanden av rådet och kommissionen i enlighet med artikel 123.2 i arbetsordningen om situationen i fråga om rättstatlighet och demokrati i Polen (2017/2931(RSP)) (2017-11-10), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B8-2017-0595+0+DOC+XML+V0//SV>

Europaparlamentet, initiativbetänkande, Picierno, P, Betänkande om åtgärder för att förebygga och bekämpa mobbning och sexuella trakasserier på arbetsplatser , i det offentliga rummet och i politiken i EU. Föredragande Pina Picierno. (2018/2055(INI)).

Europaparlamentet, Corazza Bildt, A-M, Betänkande, 27.11.2017. Betänkande om genomförandet av Europaparlamentet och rådets direktiv 2011/93/EU av den 13 december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi (2015/2129(INI)).

Europaparlamentet, Initiative Rapport, 18.07.2018. Betänkande om åtgärder för att förebygga och bekämpa mobbning och sexuella trakasserier på arbetsplatser , i det offentliga rummet och i politiken i EU. Föredragande Pina Picierno. (2018/2055(INI)).

Europaparlamentet, (2017) Handel med människor: nästan 16 000 offer inom EU.
<http://www.europarl.europa.eu/news/sv/headlines/society/20171012STO85932/handel-med-manniskor-nastan-16-000-offer-inom-eu>

Europaparlamentet, (2017) Resolution P8_TA(2017)0364. Kvinnors ekonomiska egenmakt i den privata och den offentliga sektorn i EU. (2017/2008(INI))

Europaparlamentet, (2018) studie för FEMM, The vulnerability to exploitation of women migrant workers in agriculture in the EU: the need for a Human Rights and Gender based approach
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604966/IPOL_STU\(2018\)604966_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604966/IPOL_STU(2018)604966_EN.pdf)

Europeiska kommissionen (2017) Women´s rights in turbulent times: Conclusions of the 2017 Annual Colloquium on Fundamental Rights

Europeiska kommissionen, 2017. Social scoreboard headline and secondary indicators. The social score board, indicator 10: Early childhood care. <https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/social-scoreboard/> (hämtad 2019-02-26)

Europeiska kommissionen (2018) 2018 Report on equality between women and men in the EU.

Europeiska kommissionens hemsida, undersida: Cooperation and Verification Mechanism for Bulgaria and Romania, (hämtad 2019-01-31), https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm/cooperation-and-verification-mechanism-bulgaria-and-romania_en

Europeiska kommissionen, undersida Future of CAP: Women and farming (hämtad 2019-02-26)
https://ec.europa.eu/info/news/future-cap-where-are-all-women_en

Europeiska kommissionen, Strategiskt åtagande för jämställdhet (2016-2019)

Europeiska kommissionen (2018) European semester: Country reports,
https://ec.europa.eu/info/publications/2018-european-semester-country-reports_en

Eurostat, 2018. Tertiary education statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tertiary_education_statistics

Eurostat, 2017. Sysselsättningsstatistik. Andel av befolkningen i arbetsför ålder som arbetar.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_statistics/sv#Syssels.C3.A4ttningsgrad_efter_k.C3.B6n.2C_.C3.A5lder_och_utbildningsniv.C3.A5

Eurostat, Involuntary part-time employment as percentage of the total part-time employment, by sex and age (procent) females (hämtad 2019-01-12)

FOI, 2009. Comparing energy use by gender, age and income in some European countries.
<https://www.compromisorse.com/upload/estudios/000/101/foir2800.pdf>

FRA brief, (2013) Crimes motivated by hatred and prejudice in the EU

FRA, 2014. Våld mot kvinnor: en undersökning omfattande hela EU. European union agency for fundamental rights. <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

FRA, faktablad (2014) EU LGBT survey - European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey - Main results <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-main>

FRA (2017) Challenges to women's human rights in the EU - Gender discrimination, sexist hate speech and gender-based violence against women and girls -Contribution to the third Annual Colloquium on Fundamental Rights.

FRA report, (2018) Hate crime recording and data collection practice across the EU

France's National Institute of Statistics and Economics (INSEE) 24 hours exactly: your personal carbon account, 2011. <http://www.wecf.eu/english/articles/2011/02/gender-climateimpact.php>

Konjunkturinstitutet (2017) Konjunkturläget mars 2017

Kulich C & Ryan K. Michelle, (2017) The Glass Cliff. Oxford, Oxford Research Encyclopedia of Business and Management. Subject: Human Resource Management Online Publication Date: Mar 2017

LO: Rätt till heltid och stopp för delade turer, Ett av LO:s vallöften inför Europaparlamentsvalet 2014 samt för valet 2019 enligt Johan Ulvelöf, LO-s valledare (Föreläsning Bommersvik, 2019-02-21). http://www.lo.se/start/pressmeddelanden/lo_ratt_till_heltid_och_stopp_for_delade_turer (hämtad 2019-02-26)

Löfström, Å (2009) Gender equality, economic growth and employment, Umeå universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten, Institutionen för nationalekonomi

Maltesisk lag: Criminal Code chapter 9.

NCK, Nationellt centrum för kvinnofrid. Istanbulkonventionen.
<http://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/mans-vald-mot-kvinnor-ett-globalt-perspektiv/istanbulkonventionen/> (Hämtad 28-02-2019)

OECD (2017). The Pursuit of Gender Equality. An uphill battle.

Ramavtalet den 26 april 2007 om trakasserier och våld i arbetet mellan Europeiska fackliga samorganisationen (EFS), BusinessEurope, UEAPME och CEEP.

Regeringskansliet (2016) Den svenska sexköpslagen har varit framgångsrik.

<https://www.regeringen.se/artiklar/2016/10/den-svenska-sexkopslagen-har-varit-framgangsrik/>

Riksdagsförvaltningen (2018). En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet. Justitieutskottets betänkande 2017/18:JuU29. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/en-ny-sexualbrottslagstiftning-byggd-pa_H501JuU29

RFSU (2014). Om abort. <https://www.rfsu.se/globalassets/praktikor/om-abort.pdf>

Schilter, C (2018) Hate Crime after the Brexit Vote: Heterogeneity Analysis based on a Universal Treatment
London School of Economics, <http://www.lse.ac.uk/economics/Assets/Documents/job-market-candidates-2018-2019/JobMarketPaper-ClaudioSchilter.pdf>

SOU 2005:73 s68 Föräldraförsäkringsutredningen, Reformerad föräldraförsäkring - Kärlek, omvårdnad, trygghet. Stockholm.

SOU 2015:55. Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Stockholm: Socialdepartementet.

Together against the backlash on reproductive rights in Europe! Seminarium, Krystyna Kacpura, Federation for Womens and Family Planning. På seminariet All Of Us-event 2018-06-06, Europaparlamentet, Bryssel.

TUC (2016) UK employment rights and the EU <http://bit.ly/2BVGv6z>

UK Women's Budget Group, (2018), rapport, Exploring the Economic Impact of Brexit on Women <https://wbg.org.uk/wp-content/uploads/2018/03/Economic-Impact-of-Brexit-on-women-briefing-FINAL-1.pdf>

UNHCR, 2011. Climate change induced displacement, adoption policy in the context of the UNFCCC climate negotiations. <https://www.unhcr.org/4df9cc309.pdf>

Utrikesdepartementet (2015) Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Malta 2015-2016. Regeringskansliet
<https://www.regeringen.se/498cd9/contentassets/4238e1e0510c4e8eb91eb6f52e8f0dfb/malta---manskliga-rattigheter-demokrati-och-rattsstatens-principer-2015....pdf>

The World Bank, 2012. World development report, Gender equality and development.
<https://siteresources.worldbank.org/INTWDR2012/Resources/7778105-1299699968583/7786210-1315936222006/Complete-Report.pdf>

The World Bank, 2015. The World Bank annual report.
<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/22550>

Mediakällor

BBC, (2018-03-26). Poland abortion: Protest against bill imposing new limits
<https://www.bbc.com/news/world-europe-43514965>

Draper, L, online-artikel i Newsweek, (2015-06-05)
<https://www.newsweek.com/racismracisteuropean-unionreportroma-605169>

McRobbie, A, online-artikel, Open Democracy, Anti-feminism and anti-gender far right politics in Europe and beyond (2018-01-18) <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/angela-mcrobbe/anti-feminism-and-anti-gender-far-right-politics-in-europe-and-be>

Skarsgård, K, online-artikel i feministiskt perspektiv, Stoppad genusutbildning nytt slag mot Ungerns demokrati (2018-11-02) <https://feministisktperspektiv.se/2018/11/02/ungern-genus/>

Times of Malta (2018-02-26), Commissioner for Human Rights, 2018.
https://www.coe.int/en/web/commissioner/country-monitoring/malta/-/asset_publisher/1ZP8peUL0wDD/content/need-to-reform-abortion-law?inheritRedirect=false

The Guardian, Polish government widely condemned over morning-after pill law (2017-06-26)
<https://www.theguardian.com/world/2017/jun/26/polish-president-signs-off-widely-condemned-morning-after-pill-law>